

Rond De Schutsboom

Jaargang 17

Nummer 1

1997

STICHTING HEEMKUNDIGE KRING

" DE VYER HEERTGANGHEN "

Doelstelling volgens de statuten:

De stichting heeft ten doel de bevordering der studie van de heemkunde in de ruimste zin, in het bijzonder door:

- a. de bevordering der studie van de heemkunde in de lokale en regionale aspecten van archeologie, geologie, toponymie, flora, fauna, architectuur, historie, folklore, sociale geografie en taalgebruik;
- b. het aanwenden of doen aanwenden van de door deze studie verworven kennis ten bate van het lokale en regionale leefmilieu door het verrichten van relevante activiteiten;
- c. het in stand houden van een streekmuseum, heem- erf " De Schutsboom ".

Lidmaatschap en abonnementen:

Leden van de Heemkundige Kring ontvangen het periodiek " Rond de Schutsboom " gratis, alsmede het Jaarboek.

Lidmaatschap Heemkundige Kring f 30,- per jaar.

Gezinsleden f 6,50 per jaar.

Leden buiten Goirle f 35,-

Bankrekening: RaBo-Goirle, nr.: 11.68.97.597

Toegang tot de lezingen voor leden gratis.

Openstelling:

Heemerf en museum " De Schutsboom ":

van april t/m oktober elke zondag;

van november t/m maart, elke 1e zondag van de maand.

Openingstijd van 15.00 tot 17.00 uur.

Voor groepen: op aanvraag bij het secretariaat.

Het Archief: elke zaterdag van 10.00 tot 12.00 uur.

Adressen:

Heemerf de Schutsboom: Nieuwe Rielseweg 41-43,
5051 PD Goirle. Tel. 013 - 534.89.72

Secretariaat: Nieuwe Rielseweg 41-43, 5051 PD Goirle,
Tel. 013 - 534.17.47

Redactie: Nieuwe Rielseweg 41-43 5051 PD Goirle.

**HET VERSCHIJNEN VAN DIT PERIODIEK WERD MEDE
MOGELIJK DOOR DE FINANCIËLE BIJDRAGE VAN:**

Assurantiën Burgers & van Esch, voor verzekeringen,
hypotheken, financieringen, woningbemiddeling,
Tilburgseweg 1 5051 AA Goirle tel. 534.21.29

Bakkerij A. van den Hout,
Tilburgseweg 98, 5051 AJ Goirle tel. 534.17.68

van Berkel B.V. loodgieterswerken en foliedaksystemen,
Edisonlaan 19, 5051 DS Goirle tel. 534.24.45

John Boxtel, sculptor,
RR 3 Gananoque, Ontario Canada, K7 G2 V5

Garage Jac. de Brouwer,
Hoge Wal 1, 5051 PX Goirle tel. 543.09.35

Stichting "Goirles Belang",
De Hovel 43 - 44 5051 NR Goirle tel. 534.34.86

Dhr. C. Hermans,
v. Haestrechtstraat 16, 5051 VD Goirle

Rond De Schutsboom

Periodiek van de:

STICHTING HEEMKUNDIGE KRING
"DE VYER HEERTGANGHEN"
GOIRLE

Secretariaat: Nieuwe Rielseweg 41-43
5051 PD Goirle
Tel: 013 - 5 34 89 72

Jaargang 17, nr. 1

mei 1997

Jaarverslag 1997 :	1. De Voorzitter	2
	2. Het Museum	3
	3. Het Archief	4
	4. Het Heemerf	6
	5. Tentoonstellingen	7
	6. De Molens	8
	7. Cultuurprijs J. Hoogendoorn	9
	8. Beeld C. Robben	10
De intocht van Prins Willem V te Tilburg in 1766		11
Toponiemen		32
Oude gebruiken		37
Oproep door het Heemarchief		59

Uit het Jaarverslag 1996

1. Van de Voorzitter

Als dit inleidend woord een titel zou moeten hebben, dan luidde deze: *Pioniers en Voortrekkers*.

Pioniers: dit eerste deel van de titel herinnert aan momenten in 1996 waarop een drietal pioniers van de Heemkundige Kring centraal stonden. In Chronologische volgorde waren dat: Cees Robben, Harrie Kanters en Jan Hoogendoorn.

Op 30 Maart 1996 kreeg Cees Robben een vaste plek op het Heemerf. Vanaf zijn sokkel ziet hij neer op de bedrijvigheid aldaar en constateert dat het goed is.

Op 8 Mei 1996 overleed Harrie Kanters, werker van het eerste uur, molenaar, ex- voorzitter en bodemkundige. Ik heb nog steeds het idee dat wij te weinig zijn grote bodemkennis hebben benut.

Op 12 Juni 1996 ontving Jan Hoogendoorn de gemeentelijke Cultuurprijs uit handen van wethouder Kitty Koolen. Op 22 April 1996 ontving hij de zilveren draagmedaille van Brabants Heem. Ik citeer één zinsnede uit zijn gememoreerde verdiensten: *"Verzorgde jarenlang rondleidingen voor groepen, onder andere voor de schooljeugd; vertelt daarbij sappige verhalen die meestal nog waar zijn ook; boeiend verteller. O.a. voor de lokale teevee"*.

Voortrekkers: de vaste groep van medewerkers/sters die bij de zorg voor het Heemerf en de activiteiten van de Kring voorop lopen en de kar trekken. Dank zij hen is de Heemkundige Kring een boeiende en bloeiende vereniging, waarin veel gebeurt en veel wordt ondernomen. Allen, die daaraan in 1996 een bijdrage leverden: **HARTELIJK BEDANKT!**

Ton Sas,
voorzitter

2. Het Museum

In het afgelopen jaar mochten we de volgende schenkingen ontvangen:

- Een bijzonder model van een opvouwbare afbeelding van het kerstgebeuren;
- Een wijwatervaatje met een eikenhouten schild in de vorm van een kruis dat afgedekt is door een puntdakje, koperen corpus en glazen halfmond vaatje;
- Twee stuks souvenirrozenkransen, groot model, houten kralen en idem kruis, geknoopt met koord;
- Een gehavend uit karton vervaardigd devotiekastje (zusterswerk), glas ontbreekt, bevat een prent van het Kindje Jezus van Praag;
- Een calvarie (gips), houten kruis besneden met bladmotief, geheel in zwart uitgevoerd; het beeldwerk Maria-Johannes en het corpus is gekleurd en duidelijk afkomstig van een 19e eeuwse originele calvarie. Het geheel behoort tot de z.g. volkskunst;
- Vier stuks rozenkransen in diverse uitvoeringen van kralen, kruisjes en ketting;
- Vijf stuks zakheiligen in aluminium schroefdoosjes;
- Twee stuks kruisbeelden verschillend van uitvoering;
- Twee miniatuurstolpjes met de beeldjes van Antonius en Aloysius, geheel uitgevoerd in kunststof;
- Een houten etui met het opschrift "Persoonsbewijs" met daaronder een afbeelding van het rijkswapen. Waarschijnlijk bedoeld voor het opbergen van een legitimatiebewijs voor ambtenaren zoals douaniers in de tweede wereldoorlog;
- Een poffer, die het sierlijke onderdeel vormde van de Brabantse muts;
- Een wandbordje van geglazuurd aardewerk met de afbeelding van een staande leeuw omkranst door een eikentak en een lau-riertak met als randschrift "Brabant-Mobilisatie-

Grenstroepen-Limburg-1939;

- Een H. Hartbeeld, uitgevoerd met rode mantel, goud gevoerd, crémekleurig onderkleed en vast aureool.

Voorts zijn er ook dit jaar enkele beelden gerestaureerd zoals o.a. de engel boven onze kerststal, die je in een geheel nieuw tenue in de schuur boven de stal hebt kunnen zien zweven.

De conservator

Jan Hoogendoorn

3. Het Archief

Het "kranten-project-Goirle", is bijna tot aan 1965 ingevoerd. 1965 is een magische datum, want de eerste kranten verschenen in 1865. Wij willen als archief deze 100 jaar kranten begin volgend jaar overdragen aan het Gemeente Archief Tilburg, als blijk van waardering voor hun medewerking.

De kranten na 1965 van het "Krantenproject Goirle", worden natuurlijk nog steeds gelezen, dat gaat gewoon verder. De "inbrengers" op de computer hebben weinig werk omdat ze steeds de leesgroep inhalen.

Het Gemeente Archief Tilburg heeft aan ons archief dubbele krantenjaargangen geschonken vanaf 1982 t/m 1992. Dus een nieuwe klus ligt reeds klaar. Nog steeds kunnen we lezers gebruiken voor dit karwei.

In de zomer wordt op maandagavond gelezen, en in de winter op dinsdagmiddag.

Dit jaar hebben al verscheidene bezoekers dankbaar gebruik gemaakt van de opzoekmogelijkheden in dit krantenproject.

In 1996 hebben we de beschikking gekregen over twee "leesapparaten" door een schenking van een van onze leden. Daardoor kunnen we de microfiche's die gemaakt zijn van "Goirlese Toestan-

den" voortaan ter beschikking stellen aan de bezoekers.

De afdeling "Documentatie" wordt nu uitgezocht en uitgesorteerd en in kaart gebracht, om het vervolgens, komend jaar, ook in de computer te verwerken.

Belangrijk!!!

Voor onze eigen leden en andere bezoekers is het volgende op de computer te raadplegen:

- a) Een overzicht van het archief van de Gemeente Goirle, wat zich in het Streekarchief Oisterwijk bevindt.
- b) Een overzicht van alle archieven en hun te raadplegen bezit die zich in de provincie Noordbrabant bevinden.
- c) Alle Goirlese berichten die in de "Tilburgse Courant", de "Nieuwe Tilburgse Courant" en het "Nieuwsblad v/d Zuiden" ooit hebben gestaan, tot plm. 1965.
Regelmatig wordt dit bestand aangevuld.
- d) Het overzicht en het inhoudelijke van het foto-archief.
- e) Het museum bezit. (voor zover het is ingevoerd.)

"Goirlese Toestanden" is te raadplegen via de leesapparaten.

Het Heem-archief is elke zaterdag geopend van 10.00 u tot 12.00 uur.

Tenslotte:

Over bezoekers hadden we ook dit jaar niet te klagen. Zij raadpleegden vooral het kranten-project. Wij telden dit jaar 69 archiefbezoekers. Dat is 1,3 bezoeker per zaterdag.

Door de schenking van het "leesapparaat" voor microfiche's zijn we in staat nog meer service aan onze bezoekers te geven. Wij hopen in de toekomst ook de Burgelijke stand en de kerkelijke Doop- Trouw- en Begraafboeken op fiche te verwerven.

Het kopieerapparaat liet het dit jaar afweten. Maar gelukkig kon ons bestuur op een ander 2e hands beslag leggen. Een apparaat dat weer wat modernere snuffjes heeft. Een kopieer-apparaat is bijna onmisbaar bij het raadplegen van archiefmateriaal. Steeds meer bezoekers vragen er naar, en ook voor intern gebruik is het niet meer weg te denken.

De Beheerscommissie-Archief kan weer terug zien op een druk jaar. De archief-medewerkers hebben weer heel veel werk verzet.

J. Wijdemans, archivaris.

4. Het Heemerf

Er vertonen zich soms opvallende figuren in de kruidentuin, maar de meest in het oogspringende is wel Franciscus, al vanaf de Nieuwe Rielseweg valt hij op. Hij staat daar als de grote natuurvriend, recent uitgeroepen tot patroon van een leefbare wereld en een goed milieu. Hij wordt in de kruidentuin vergezeld door twee medebroeders, de een 'n denker, de ander een drinker. De denker zoekt naar een oplossing voor een probleem, de drinker heft het glas en geniet van het goede der aarde. Ja, het leven is goed in het Brabantse land.

De monniken staan model voor de leden van de commissie Heemerf: natuurvrienden, oplossers van problemen en kenners van het Brabantse leven en land.

Onder leiding van Piet Langerwerf is het erf keurig in orde gehouden; bomen en struiken zijn vakkundig gesnoeid en de juiste bloemen sieren de borders. De kruidentuin geurde en fleurde dat het een klieve lust was. Vele bezoekers genoten van de kruiden en de verhalen die daarbij horen en graag verteld worden. De kruiden vormen ook een welkome voedingsbodem voor de bijtjes, deskun-

dig verzorgd in hun stal achter de kruidentuin door Gerard Weterings, onze imker.

Problemen waren er ook! In de loop der jaren zijn er nog al wat gedenkstenen aangeboden om deze op een passende wijze te laten opslaan en te bewaren. Maar hier begint het probleem: waar en hoe? De oplossing werd gevonden in het metselen van een muurtje (buitenmuur van de potstal) waarin deze gedenkstenen konden worden opgenomen.

Een ander probleem is het onderhoud van de oude werktuigen en gereedschappen. Veel uren zijn er besteed aan het opschuren, invetten of schilderen daarvan. Soms is reparatie noodzakelijk; zo waren er een nieuwe balk en wiel nodig om een oude ploeg te behouden. Toon Vermeer boog zich over deze problemen en maakte zelf de onmisbare attributen.

De schuur werd regelmatig bezocht door groepen die op het Heemerf te gast waren. De leden van de beheerscommissie zorgden ervoor dat de schuur steeds op tijd was ingericht en dat de bezoekers konden genieten van een kopje koffie met de traditionele peperkoek. Ja het leven moet goed zijn in het Brabantse land!

J.B. Santegoets

5. Tentoonstellingen

In 1996 zijn er in de expositieruimten op het Heemerf vijf tentoonstellingen gehouden, die alle goed bezocht werden.

1997 lijkt weer een interessant expositiejaar te worden. De commissie tentoonstellingen hoopt U daar dan weer te mogen begroeten.

Dymph Smolders

6. ♦ De molens

Een groot aantal activiteiten hebben in 1996 in en rond de molens plaatsgevonden. De bezoekers kwamen letterlijk uit alle hoeken van de wereld. Op de nationale molendag bezochten ±800 personen één of beide molens. Een buitengewoon hoog aantal.

Tijdens de actie "Goirle blijft" wapperde dag en nacht een vlag van "Jan KopAAF" met dreigende opgerichte vuist richting gemeentehuis Tilburg.

Molens in goede staat van onderhoud, maar toch.....!!

Het onderhoud van de molens blijft constant de aandacht van de molenaars opeisen, al zijn er aan beide molens vitale onderdelen hersteld of vervangen, echt 100% is de staat van onderhoud niet. Molen de Visscher is toe aan wat nieuwe heklatten en het is hoog tijd dat er wat aan het hoger gelegen schilderwerk gebeurt, wat dat aangaat is er contact met enkele vrijwilligers die met behulp van klimuitrusting het aandurven de echt moeilijke plaatsen onderhanden te nemen. Ook aan de Wilde is dat moeilijke schilderwerk nodig. Ook zijn de molenaars bezig in de Wilde de elektrische maalstoel weer in werking te krijgen zodat de Goirlese bakkers welke van ons meel het molenbrood bakken niet zonder komen te zitten na een lange periode van windstilte op de Zaterdagochtenden. Verder hebben we in de loop van het jaar een aspirant molenaar voorlopig onderdak gegeven om bij ons praktijkervaring op te doen.

1996 was ook het jaar waarin de eerste schreden werden gezet om tot een ander beheer van de beide molens te komen zodat voor de verre toekomst het voortbestaan van de molens blijft verzekerd!

1997 zal wat dat betreft het jaar van de waarheid worden. De molenaars blijven echter de samenwerking met het Heem op prijs stellen!!

Namens de vrijwillige Goirlese molenaars
Jan Hilkes / Eduard Bertens

7. Jan Hoogendoorn ontvangt de Cultuurprijs.

Op vrijdag 31 mei reikte wethouder Kitty Kolen de gemeenschappelijke cultuurprijs uit aan de heer Jan Hoogendoorn. Deze prijs (bestaande uit een oorkonde en een geldbedrag van f2000,- dat, een door de prijswinnaar, te bepalen culturele bestemming krijgt) werd voor de tweede keer toegekend aan iemand die zich op een bijzondere wijze verdienstelijk heeft gemaakt voor het culturele leven in Goirle.

De eerste keer werd de prijs (in 1994) uitgereikt an Jacques Senders en nu dus aan Jan Hoogendoorn. De prijs werd hem verleend op grond van zijn buitengewoon grote verdiensten op het vlak der heemkunde in Goirle. Vanaf het allereerste begin (in 1951) tot heden is hij ten nauwste verbonden geweest met de Goirlese heemkunde: als mede-oprichter van de heemkundige kring, als voorzitter en langjarig bestuurslid van die kring, als archivaris en als conservator van het museum, als onderzoeker en als auteur van vele publicaties. Momenteel legt hij de laatste hand aan een zeer omvangrijk werk: de uitgebreide, wetenschappelijke beschrijving van de inventaris van het heemmuseum. De heer Hoogendoorn verklaarde in zijn dankwoordje dat het geldbedrag van f2000,- besteed zal worden aan de versterking van het boekenfonds van de heemkundige kring.

8. Cees Robben krijgt een vaste plek op het heemerf.

Sinds zaterdag 30 maart staat het bronzen portret van Cees Robben op het heemerf aan de Nieuwe Rielseweg. Het fraaie beeld van de Goirlese beeldhouwer Cor van de Pol werd aan de gemeente Goirle geschonken door de N.V. Tilburgse Waterleiding-Maatschappij. De gemeente liet het plaatsen op het heemerf.

Cees Robben (1909-1988) is in de regio Midden-Brabant, en ver daarbuiten, natuurlijk zeer bekend als de maker van de 'Prent van de week', maar daarnaast mag gewezen worden op zijn grote verdiensten voor het culturele leven in Goirle. Zo schreef hij -al of niet in samenwerking met anderen- een aantal roemruchte Goirlese revues met daarin de onvergetelijke figuur van 'De Stoere'. Ook was Cees Robben bijzonder actief op het vlak van de heemkunde. Hij behoorde tot de oprichters van de Goirlese heemkundige kring 'De Vyjer Heertganghen' en was voorzitter van deze kring van 1957 tot 1981. Hij heeft een lange reeks van publicaties over heemkundige onderwerpen op zijn naam staan.

De intocht van Prins Willem V te Tilburg in 1766

De eerste historische verhandeling over Goirle is van de hand van Berend Dijksterhuis. In 1899 schreef hij zijn "Bijdrage tot de geschiedenis der Heerlijkheid Tilburg en Goirle". Het was zijn proefschrift ter verkrijging van de graad van Doctor in de Nederlandse Letteren.

De bronnen waaruit hij putte voor het proefstuk waren o. a.

- Het toen nog vrijwel ongeordend gemeente archief van Tilburg.
 - Twee artikelen van Dr. J.B. Schepers in de Tijdspiegel van 1894 en 1895
 - 1e "Droevige dagen" Tilburgs lotgevallen in 1793-1794.
 - 2e "Uit oude Tijden" schetsjes die een beeld geven van de maatschappelijke toestand in het midden van de 18e eeuw.
 - Verspreide stukken uit de geschiedenis van Tilburg door E.H. Meelis, bevattende een zevental schetsjes uit de 18e eeuw.
- Het doet de redactie goed om een van deze 7 schetsjes, aangeleverd door Jan Hoogendoorn, hier te kunnen publiceren.

Op Zondag den 8e Juni 1766, des middags ten 12 ure, trad vorster Jacobus Perrolet, bijgenaamd Kobi, met pluimhoed, waaronder het meest uitgestreken gelaat ter wereld, geel lederen broek en witte bandelier, waaraan een keurig gepoetste koperen trom, het raadhuis van de heerlijkheid Tilborgh en Goirle uit, met dezelfde deftige tronie, zich zijner waardigheid bewust, schreed hij tussen de lindebomen over het mollige grastapijt voort, tot op het midden van het marktveld, alwaar hij post vatte tussen de twee pompen, welke onlangs door de heerlijkheid voor f500,-- waren aangekocht en in het midden van het grasplein opgesteld. Na driemaal geroffeld te hebben, haalde Perrollet een document

uit zijn borsatzak, ontvouwde het met allen ernst, aanschouwde de verwonderde menigte, die om de bijzondere staatsie iets buitengewoons verwachtte, en las:

Heren Drossaert en Schepenen deeser Heerlijkheid Tilborgh en Goirle: doen bij deesen alle de inwooners van de Heertgangen (wijken) de Kerk en de Veldthoven, oproepen en aanseggen, dat zij, te weeten een ider die kar en paard en hebben, ider een man met een schop moeten compareeren op aanstaande Dijnsdag, zullende zijn den 10e Junij 1766, des morgens ten seeven uren, op de Veldthoven alhier, aan de huisinge genaamt den Rooden Haan, bewoond wordende bij Gerard Jan van de Pas, om van daar door Heeren Commissarissen Geëmployeert tot reparatie van de gemeene weegen op verscheyde plaatsen binnen deese Heerlijkheid, ten einde dat bij de apparente doorpasseering van zijne Doorluchtigste Hooghey Prince Erffstadt- houder, alle deselve weegen irrepochabel en loffelijk mogen bevonden worden: Alles op de boete ende poene van ouds daartoe staande, waar voor gebreekige zonder conniventie zullen worden geëxecuteert; eenider houde zich daarvan gewaarschouwt en verhoede zich voor schade.

Actum in vergadering van Heeren Drossaert en Scheepenen
voorsegd den seevende Junij 1700 ses en seseigh

Was getekend: Pieter Costes

Hoe meer Perrollet met de lezing van deze bekendmaking vorderde des te meer begonnen de aangezichten der omstanders te glanzen van genoeg. Pas had de burgerij een feestje gehad bij gelegenheid dat op 8 Maart de "prince van Oranje en Nassau" op 18-jarige leeftijd was geïnstalleerd als erfstadhouder, als wanneer door de gehele heerlijkheid erebogen waren opgericht, vlaggen wapperden en wimpels slingerden, en thans hadden de vrolijke jeugdige Tilburgers weder zoo iets in het verschiet.

Een volksfeest, een optocht op 17 Juny, na voorafgegane versie-

ring der straten, dat was iets om iedere Tilburger te doen watertanden.

Het dateert dus niet van vandaag of gisteren dat de sesprit de corps te Tilburg heerscht en dat de inwoners er slag van hebben een feestelijke in- of uittocht te organiseren.

Terwijl Perrollet, omstuwd door de juichende jeugd zijn weg vervolgde tot Endthoven, vervolgens tot Korvel en den West-Heikant, en van tijd tot tijd op kruiswegen stil hield om zijn publicatie af te kondigen, werden reeds maatregelen genomen om de Prins op schitterende wijze te ontvangen.

Aanstands vormden verschillende buurten zich tot feest-afdelingen.

De mannelijke ingezetenen voorzover zij niet moesten deelnemen aan het "planeeren en repareren der wegen" waarvoor natuurlijk de meesten plaatsvervangers stelden, trokken naar de bossen tot het kappen van dennebomen en takken: de buurtmeisjes bleven in de school en andere grote lokalen bezig om met het in gereedheid brengen van de versieringen voor de erepoorten en erebogen.

Het toekomstige bestuur had goed gezien, dat niet meer nodig zou zijn dan de enkele publicatie om een waar feest te organiseren. Het bezocht de verschillende clubjes, moedigde allen aan, terwijl de secretaris Pieter Coster, die zich met allen wist te onderhouden en hen aan te moedigen, de meisjes tracteerde op de in die tijd zo geliefde Lavas en Larose en versnaperingen, de jongelieden op bier, enz.

Terwijl de gehele Heerlijkheid in opgewektheid verkeerde, heerste er in ene woning, een wevershuisje in de Borgerie (nabij de Noordhoek), zware rouw. Een bejaarde vrouw zat met de handen voor het gelaat, terwijl haar 20-jarige dochter naast haar stoel stond en het oog onwillekeurig naar buiten op de aangroeiende menigte vestigde. Het was een drom volks in welke midden Perrollet, de bekendmaking voorlas. Een ogenblik later kwam een gediensstige buurvrouw de heugelijke tijding overbrengen. De arme

moeder bleef geheel koud en onverschillig bij de opgewekte woorden der vrouw.

Hoe kon het ook anders. Het was drie dagen geleden, dat haar echtgenoot, de brave wever Adriaan de Rademaker, op wiens gedrag tot nog toe niets te zeggen was gevallen, door de vorsters Perrollet en Otto van Dijk was gearresteerd, op vermoeden dat hij inbraak en diefstal in een bewoond huis te Korvel zou hebben gepleegd.

Dezelfde nacht zou Rademaker in de omstreken zijn gezien en beladen met een zak, zich verwijderende door de Korvelse akkers naar de Borgerie. Hoewel de man bij hoog en laag zijne onschuld betuigde, hij vermocht niet zijn alibie te bewijzen en met reden was het hele huisgezin in rouw gedompeld, want de wetten van die tijd lieten niet met zich spotten. Om de kwaal der landloperij met de gevolgen daarvan, als diefstal, inbraak en doodslag tegen te gaan, hadden de Hoogmogende Staten de 1e April 1738 een placaat uitgevaardigd, waarbij in art. 16 werd uitgelooft ene premie van honderd guldens voor de apprehensie van ieder vagebond en landloper en delinquant en bij art. 17 aan de crimineele officieren tot soulaas der kosten welke in het detineeren, procedeeeren en executeeren van de deliquanten in het voorgaande artikel vermeld komen te vervallen, te weeten voor een persoon met de dood gestraft, wordende tweehondert guldens, de eene helft ten laste van het Land of district in welke de apprehensie en executie geschiedt, gebracht." Op een vergrijp, als waarvan de wever Rademaker werd verdacht en waarom hij was gearresteerd, stond geen mindere straf dan geseling en worging.

Drie dagen achtereen hadden beide vrouwen alle spijzen onaange-roerd gelaten; de slaap was hare ogen ontvloden en onophoudelijk vloeiden de tranen in een huisgezin, waar tot dien dag slechts vreugde en opgeruimdheid gekend was. Eensklaps schitterden de ogen der jeugdige Maria. "Moeder, waarom zouden wij wanhopen? Wordt ons thans niet ene gunstige gelegenheid geboden om

vader te verlossen? Ge weet immers, hoe de schoolmeester van Veldthoven, Bennetrum, toen hij ons onlangs de geschiedenis van de jeugdige Prins, die weldra alhier zijn intrede doet, verhaalde, ons verzekerde welk beminnelijk jongmens de vorst is; hoe ook in lijden en smart is grootgebracht, hoe zijn vader van verdriet is gestorven en zijn moeder de goede Princes van Engeland, na al haar strijd met de Staten eveneens met gebroken hart ten grave daalde?"

"Neen, moeder, laten wij hopen; deze zachtaardige Willem kent het lijden; op 3½ jarige leeftijd verloor hij zijn vader en op 11 jarige leeftijd zijne moeder en hij zal ook niet dulden dat een braaf huisvader, van wiens onschuld zich de gehele Heerlijkheid bewust is, gevangen gehouden en veroordeeld wordt."

"Maar dierbare Maria", antwoordde de moeder, "welke is dan uw plan?" "Wel dit: ik zal meester Bennetrum verzoeken voor ons een smeekschrift op te stellen en dit zullen wij gezamenlijk de Prins van Oranje, bij zijn aankomst als erfstadhouder aanbieden."

De arme vrouw gevoelde haar hart van hoop trillen: "Doe zoals gij wilt, mijn braaf kind", zeide zij diep geroerd" en moge God uwe pogingen zegenen."

Veel tijd om versieringen aan te brengen was de Tilburgers niet gegeven, doch zij benuttigden die op uitstekende wijze. Daags voor de 17e Juny was de gehele Heerlijkheid in feestdos. Vanuit de toren wapperde een fonkelnieuwe, oranje blanje bleuvlagge, eveneens uit het raadhuis.

Aan deze zijde der Hultense brug was de erepoort opgericht en één voor de laan van het kasteel, vervolgens prijkten erebogen en piramiden van allerlei vorm en versiering op de Veldthoven, de Logt, het Nieuland, de Somerstraat en te Corvel, in de Heuvelstraat en op de Heuvel, waar de oude linde met de driekleur versierd was. Op de markt was een dubbele erepoort van kolossale omvang opgesteld.

Daar brak de 17e Juny aan. Een echte oranjezon stond aan de hemel, toen Wilhelm de Kanter, als gids de erewacht, -deze onder commando van Sebastiaan Heshusius, de zoon van Doctor Johan Heshusius, schepen, -vooruit reed naar de Hultense brug ter opwachting van Zijne Doorluchtigheid. Nauw hadden zij aldaar een half uur vertoefd en de gelegenheid gehad om zich van het stof te reinigen en hunne oranjesjerpen te verschikken, of ene stofwolk wees in de verte aan, dat een afdeling ruiters in aantocht was. Naderbij gekomen bleek deze te zijn een detachement van het 2e bataillon Oranje Nassau.

Bij zijn aankomst salueerde de commanderende officier met de degen, steeg vervolgens af en op de Hultense brug gekomen werden de leden der erewacht en van het detachement aan elkaar voorgesteld. Waarop allen gezamenlijk onder de lindebomen vóór een pleisterplaats in de nabijheid, de komst des Prinsen zouden afwachten.

Ongeveer een uur later weerklonk een trompetgeschal aan de zijde van Breda, dat door het detachement werd beantwoord en weldra naderde de stoet. Vooraf reed het overige gedeelte van het 2e bat, Oranje Nassau, waarop de "guardes de corps" volgden. Tussen deze reed de jeugdige Prins Willem, erfstadhouder, omgeven door zeer veel staatsgroten en een aantal Duitse edellieden. De Prins met de zijnen begaven zich, na zich de Tilburgse erewacht te hebben laten voorstellen, naar de "Pronkkamer" der herberg, terwijl de manschappen hunne paarden lieten uitblazen.

Tegen 11 uur des voormiddags waren allen weder in den zadel en in vlugge draf reed de stoet voorafgegaan door de Tilburgse erewacht, naar het kasteel, vanuit de rechte Bredase baan, links langs Koninxhoek, Hoge Markt, de Rijt, latende de Postelse hoef links liggen, langs Herstal, 't Pijlijzer, Quaad-end tot voor de grote laan van het kasteel.

Hier werd de Prins opgewacht door Gijsbertus Steenbergensis, Grave van Hogendorp, Vrij-Heer van Hofwegen, Tilborgh en

Goirle met het bestuur der Heerlijkheid, bestaande uit: Jan Hendrik Maes, drossaert, Pieter Coster, secretaris, Mr. Jacob Vlaardingewoud, president-schepen. Cornelis Bles, Dr. Johan Heshusius, Nicolaas Verhaar, Joh. Jacobus Heuvel, schepenen, Wouter Mans en J.B. Brouwers, Burgemeester respectivelijk van Tilborgh en Goirle. De Prins en zijn gevolg werden op hartelijke wijze begroet door de graaf en gravin van Hogendorp met hun familieleden en door het bestuur der Heerlijkheid, waarop allen onder gejuich van duizenden, die tot dan toe zich eerbiedig terzijde hadden gehouden, zich naar de oude burgt van de Heren der Heerlijkheid begaven. (In 1757 was de Heerlijkheid van Tilborgh en Goirle aan deze graaf van Hogendorp verkocht door "Willem Landgrave van Hessen, Furst tot Hirschfeld, grave van Catz en Ellebogen, Diets, Ziegennen, Nedde, Schaumburg en Hannauw etc. etc. Heer en Baron der Heerlijkheid van Tilborgh en Goirle etc. etc.)

Tegen 2 uur des middags was de gehele gemeente weder in rep en roer: overal weerklonken tromgeroffel en trompetgeschetter en in dichte drommen togen de inwoners naar het kasteel. Langzaam vulde de brede laan zich met honderden versierd met veelkleurige linten en strikken, keurige uniformen en bonte sjerpen, waarboven blinkende musketten en zijden vaandels.

Hier en daar weerklonken stemmen van personen, die de stoet regelden, want de Prins wilde Tilborgh doortrekken.

Eindelijk was alles in orde!

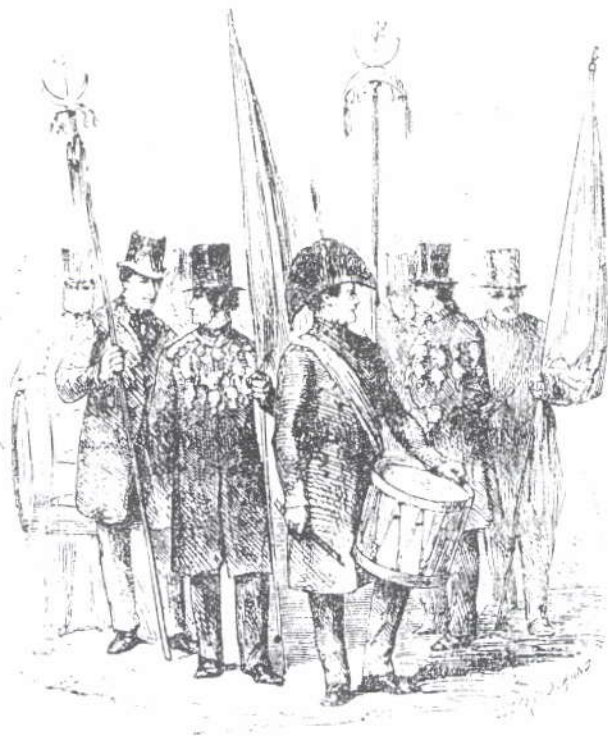
Vooraf gingen de twee vorsters Jacob Perrollet en Otto van Dijk; ene afdeling der erewacht te paard; het scherpschuttersgilde St. Dionysius met twee vaandrigen te paard, en de manschappen voorzien van musketten; twee capiteins van Hertgangen met vaandrigen en 40 manschappen, de schoolmeester van de Heikant Carel van Gennip met zijne schoolkinderen; idem van de Veldthoven Herman Bennetrum met de leerlingen zijner hoogste klas; idem van Korvel Christiaan Verduyn en de Franse schoolmeester Pierre

Renaud met hunne leerlingen;

het gilde van St. Sebastiaan met vaandrig en standaarddrager te paard; de manschappen voorzien van insigniën; ene afdeling erwacht te paard; de muzikanten der "guardes de corps" van de Prins; de gemeentekoets waarin gezeten den drossaert en voorafgegaan door vaandrig te paard met een "prenuesijden vendel" oranje, wit en blauw; een rijtuig met de overige schepenen en burgemeesters van Tilborgh, Wouter Mans en van Goirle J.B. Brouwers; de oud burgemeesters Jan, Anthony van Spaandonk en Alb. Baden; het rijtuig van graaf van Brunswijk; twee rijtuigen met de voornaamsten uit de hofhouding; enige rijtuigen met notabelen van Tilborgh, de chirurgijn Sebastiaan

Rijken; Joh. Adriaan van Meurs, Procureur enz. Een aantal officieren van het 2e bat. Oranje Nassau en van het Hessisch regiment; de overige "guardes de corps"; afdeling erewacht; het gilde van St. Joris met vaandels en insigniën;

het jongelieden gilde; enige capiteins van heertgangen met vaandrags en manschappen; ene afdeling Staatstroepen met tamboers besloot de tocht.

Langzaam trok de stoet tussen twee rijen van toejuichende Tilburgers door de straten. De Prins was zeer verwonderd hier zoveel versieringen aangebracht te zien en zoveel opgewektheid onder de menigte te bespeuren. Minzaam boog hij de goede burgers toe en drukte aanhoudend de Graaf van Hogendorp zijne tevredenheid uit over hetgeen door de burgerij in een betrekkelijke korte tijd was verricht om de ontvangst luisterrijk te doen zijn.

Toen de stoet de markt naderde luidden de klokken van de grote toren. Voor het raadhuis steeg het bestuur der gemeente met de Prins en zijn volgelingen uit de rijtuigen. Juist op het ogenblik dat de Prins het raadhuis zou binnentreden werd zijn oog getroffen door een ongewone beweging onder het volk; eerbiedig gingen de omstanders ter zijde en lieten twee in het zwart geklede vrouwen door. Tot de verwonderde Prins genaderd, knielden beide vrouwen, de ons bekende echtgenote van de wever Rademaker en zijn dochter Maria, aan de voeten van Prins Willem. Terwijl de moeder haar smeekschrift de Prins overhandigde, hief de dochter haar betraande ogen tot de vorst omhoog en sprak met stokkende stem: "Edele Prins, bij de nagedachtenis uwer dierbare ouders smeken wij u, red een ongelukkig onschuldig huisvader!"

De Stadhouders wenkte met de hand dat de vrouwen zouden opstaan, zag het smeekschrift opmerkzaam in, aanschouwde het openhartige gelaat der moeder en de edele trekken der ouderlievende dochter en sprak met ontroerde stem: "Ik zie het, hier zou onrecht gepleegd worden; en zoals gij vraagt bij de nagedachtenis van Mijn Heer Vader en Mijn Vrouwe Moeder, zweer ik U, dat ik aanstonds de zaak zal doen onderzoeken en niet zal rusten voor de

ware schuldigen zijn gevonden. Gaat vrouwen, en gij zult zien dat gij niet vergeefs op Uwe vorst betrouwde.

Vervolgens zich tot het bestuur wendende sprak hij: "Gij hebt gehoord, wat ik tot die vrouwen zei, gij kent mijn wil; ik beveel dat niemand mijner goede Tilborgers met verkrachting van het recht enig onrecht geschiede. Onderzoek nog heden deze zaak."

En na een buiging tot de vrouwen trad de Prins het raadhuis binnen, terwijl de jubelkreten der menigte tot binnen in de zaal nog zijn oor troffen en hij genoodzaakt was zich voor een der vensters te vertonen.

De beminnelijke stadhouders kon niet vermoeden, dat het toeval hem in zijn onderzoek naar de ware schuldige zo spoedig zou te hulp komen.

In de raadzaal hielden de drossaert en de president-schepen redevoeringen, teneinde de Prins de gehechtheid der burgers aan het huis van Oranje te verzekeren, welke toespraken de stadhouders in korte maar krachtige taal beantwoordde.

Zodra de hoge bezoekers buiten het raadhuis traden, werden zij verwelkomd door het gezang van een honderdtal kinderen, die onder leiding van de Franse schoolmeester Pierre Renaud een drietal liederen ten gehore gaven.

Vervolgens scheidde zich dat gedeelte van de stoet, waarbij zich de rijtuigen bevonden, van de overige deelnemers af en trok, vooraf gegaan door de afdelingen van de erewacht, naar Korvel. Vandaar terug door de Heuvelstraat, over de Heuvel tot Enthoven en terug, om weder voor het raadhuis stil te houden. Waarop de gehele stoet terugkeerde naar Veldhoven te welker plaatse hij werd ontbonden, terwijl de Prins zich met zijn gevolg in het kasteel huisvestte. Het overige gedeelte van de dag werd in gepaste vrolijkheid doorgebracht. De Prins had gezorgd dat geen enkele behoefte die dag met een bedrukt hart meevierde.

Des avonds werden op verschillende plaatsen der gemeente vreugdevuren ontstoken.

(De gehele festiviteiten hadden aan de gemeente niet minder dan f 1600,-- gekost.)

Gedurende de dagen dat de erfstadhouder alhier vertoefde, maakten hij en de heren zijner hofhouding er gebruik van om te paard uitstapjes te maken naar de omliggende gemeenten, zoals: Oisterwijk, Alphen, Goirle, Helvoirt, Strijen, Loon op Zand, enz. Twee dagen na de feestelijke intocht zou de Prins met enige zijner volgelingen een bezoek brengen aan Helvoirt en had zich tot dat einde reeds vroegtijdig op weg begeven. Een der heren uit zijn gevolg, de vrijheer Von Grünbach, een bloedverwant van den Hertog van Brunswijk-Wolfenbutel, had zich wat verlaat en volgde, vergezeld van een enkele bediende, de Prins op korte afstand. Beiden waren goed bewapend, wat met het oog op de veiligheid der wegen in die dagen zeer gebiedend was.

Nauwelijks waren zij een half uur in de oude -thans Enschootsebaan gevorderd, toen iets aan het paardentuig van het ros van de lijfbediende in ongerede raakte, zodat hij genoodzaakt was af te stijgen. De Duitse edelman reed stapvoets enige minuten verder, denkende dat zijn knecht hem weldra zou hebben ingehaald.

Eensklaps echter wilde zijn paard niet meer verder; de vrijheer, denkende dat het rijdier bevreesd was geworden van de takkebossen en bomen welke op de weg lagen, zette het aan doch het paard was noch met de sporen noch met de zweep vooruit te krijgen. Juist had Von Grünbach zijn schuimend paard enige passen doen achterwaarts gaan om het met geweld over een omgeworpen boom te drijven, toen een zwaar schot uit een buks weerklonk. Op 't zelfde oogenblik steigerde het paard, wierp zijn berijder af en holde in wilde vaart over de hindernis de Enschootsebaan in. De vrijheer had de tijd niet om tot bezinning te komen toen twee schurken vanuit het lage hout langs de brede weg te voorschijn sprongen

met pistool en mes in de hand, onder de kreet: "Uw geld of uw leven!" Dat was te veel voor een Duits officier en onder de uitroep: "Dat nooit; geen van beide!" vloog zijn rapier uit de schede, stelde de edelman zich in positie, zodat hij in de rug door een boom gedekt was en weerde met vreselijke slagen de rovers af. Twee houwen had hij de kleinste maar behendigste bandiet toegebracht, toen de ander zag dat zij de dappere soldaat niet zouden overmeesteren en hij zijn pistool op de vorst richtte. Hij trok af, doch het weigerde; waarschijnlijk was het kruit op de pan vochtig geworden. Op 't zelfde ogenblik hoorde men de doffe slagen van een galopperend paard. Een juichkreet sloeg de steeds strijdende edelman uit de borst, want hij herkende zijn bediende met het pistool in de vuist. "Verloren spel", schreeuwden de rovers en wilden in het dichte bos vluchten, doch niet tijdig genoeg, want de bediende had een schot gelost en een pijnlijke kreet bewees dat ook de andere bandiet getroffen was. De hulp kwam hoog tijd; de krachten van de vorst waren uitgeput. In de hitte van het gevecht had hij niet bemerkt, dat de lafhartige aanvaller hem met een schampschot aan de schouder had verwond en stromen bloeds zijn keurig wambuis en zijne licht-gekleurde lederen broek hadden bevlekt.

Weldra kwam de gehele stoet van de Prins terug, want zodra de ruiters het voorthollende paard van de edelman, zonder zijn berijder, hadden gevangen, twijfelden zij er niet aan of er moest een ongeluk hebben plaats gevonden.

Vrijheer van Grünbach zat op het gras tegen een boom, terwijl zijn bediende de wonde met water afwaste en trachtte het bloed te stelpen. De woede en verontwaardiging over de laffe aanval was algemeen. Anstonds beval de Prins een drietal officieren te paard te stijgen om de drossaert en de schepenen kennis te geven van het gebeurde teneinde maatregelen zouden genomen worden om de moordenaars in handen te krijgen.

De Duitse edelman weigerde gebruik te maken van een draagbaar,

die men in allerijl uit takkebossen had vervaardigd, steeg met behulp van zijn dienaren te paard en langzaam reed de stoet op Tilburg aan; want van zijn uitstapje naar Helvoirt had Prins Willem thans afgezien.

Men begrijpt welke ontsteltenis in het raadhuis heerste. De schepenen waren terecht bevreesd voor het ongenoegen met de Prins, want vooral waren de plakkatens van de Hoogmogende Staten gericht tegen de landlopers, dieven en moordenaars, die in de zuidelijke provinciën rondzwierven en de Prins kon gaan denken dat het bestuur van Tilburg niet gewaakt had om de bepalingen der plakkatens uit te voeren.

Tot overmaat van smart werd nog kennis gegeven van een inbraak met diefstal gepleegd te Nieuwkerk en te Baarle Hertog waarvoor men dezelfde daders hield die te Korvel hadden gestolen en later de vrijheer aangerand. Alle middelen moesten dus beraamd worden om de Prins te verzoenen op 't oogenblik dat de hofstoet vóór het raadhuis vescheen, waren er reeds boden naar alle "capiteinen" der verschillende wijken vertrokken, met de last, om met 5, 10 of 25 manschappen, ieder voorzien van een snaphaan en "vijf schoten scherp", in elke wijk een onderzoek in te stellen naar de vluchtelingen. De Prins betoonde zijn tevredenheid over de genomen maatregelen en beval dat een aantal zijner manschappen iedere wijkmeester zouden volgen om de jacht op de rovers te vergemakkelijken.

Des avonds kwam ene "capitain" na de andere met ledige handen terug en de schrik sloeg de schepenen om het hart,,

VELDWACHTERS.

totdat eindelijk de "capitains" van de Veldhoven en Kerk opdaagden, met zich voerende een gewond manspersoon en twee vrouwen.

Uit de processtukken blijkt dat "de ene van die vrouwspersonen voorgaf genoemd te zijn Anna Maria Moltchens, een Pruisische onderofficiersdochter van het regiment van Kalkstein, getrouwd met Peter Voermans, gewezen soldaat onder het zelfde regiment en daaruit gedeserteerd, oud omtrent drie à vierentwintig jaar; en de andere Anna Margriet Ebelingh, geboortig van Keulen, een soldatenkind, oud zoals zij zei negentien à twintig jaar; dat welhaast ontdekt werd dat de twee voorzegde vrouwspersonen de manspersoon, genaamd Gerrit Bartels, alias Geertje de Flug, oud vijf en dertig jaar behorende tot de althans zwervende perniceuse bende vagebonden, landlopers, dieven, rovers en moordenaars en dat eerst gemelde bij de bende bekend was als Anne Mie uit Gulikerland, vrouw van Peter van Aken, alias de Spitskop, althans gedetineerde in Breda en de tweede onder de naam van Anna Margriet, alias de Kruykestop; dat deze nadien bekend heeft te zijn Anna Marie Weits."

Voorts bleek dat Gerrit Bartels was een beruchte inbreker, die reeds herhaalde malen gearresteerd, veroordeeld, gezeseld en gevangen gezet was geworden, doch dat hij telkens was "geauffu-geert" ontvlucht, zodat hij daarom den bijnaam had gekregen van Geertje de Flug.

Van de gezel van Bartels, want uit de sabelhauwen welke deze waren toegebracht bleek duidelijk dat hij een der aanranders van Von Grünbach was, heeft men in de eerste dagen niets meer vernomen; Bartels zeide dat hij hem bij zijn vlucht had achtergelaten.

Nadat deze gevangenneming ruchtbaar was geworden stroomden verschillende officieren en ook de Prins naar het raadhuis. Tegelijkertijd had men ook den wever de Rademaker uit de woning, tevens gevangenis van den vorster Otto van Dijk gehaald om hem

een verhoor te doen ondergaan.

Zodra de beide mannelijke gevangenen in het zelfde vertrek waren, ging voor de aanwezigen een licht op; Rademaker en de bandiet Bartels waren van dezelfde houding en droegen een bruine spitsen baard; klaarblijkelijk hadden de aanbrengrers zich in de persoon vergist. Ook maakte Gerrit Bartels geen bezwaar meer uit om te bekennen, dat hij voor enige tijd te Korvel had ingebroken en hij zich in die bewuste nacht met de gestolen voorwerpen naar de Rauwbraken had begeven.

Aanstands zond de Prins een bode Drexler naar de woning van de wever de Rademaker, om aan de vrouw en de dochter de blijde boodschap te brengen en haar bij zich te ontbieden. Deze konden nauwelijks hunne oren geloven toen de Prins hen zeide, dat haar echtgenoot en vader vrij was, doch dat hij nog tot morgen in de woning van de vorster zou moeten verblijven om reden dat er nog enkele formaliteiten te vervullen waren.

Om het uitgestane leed der vrouwen enigszins te verzachten, wilde de Prins haar een beurs met goudgeld schenken, doch zij weigerden die aan te nemen, zeggende, dat zij thans volkomen gelukkig waren. Eindelijk slaagde de Prins erin, die gift door de dochter te doen aanvaarden voor haar bruidschat, omdat zoals de Prins het uitdrukte, hij wel kon begrijpen, dat zulke brave dochter onder de Tilburgers gezocht zoude zijn.

Toen de Prins des anderendaags aan het hoofd zijner troepen Tilburg verliet en naar 's-Hertogenbosch vertrok bracht de gehele Noordhoek met de Rademakers en zijn gezin hem nog een ovatie, en lang was de stadhouder uit het gezicht verdwenen toen nog de kreet weerklonk: "Leve de edele Prins, leve onze weldoener!"

Weldra nam de procedure tegen de drie gevangenen Geertje Bartels, Anna Maria Woltchens en Anna Margriet Wayts of Waitz of Wagtz een aanvang. De eerstgenoemde waarschijnlijk rekende op zijn vlugheid had niet gearzeld aanstands zijne medeplichtigheid te bekennen aan de diefstallen te Nieuwkerk, Baarle Hertog

en Korvel en aan den verraderlijke aanslag op het leven van de Duitse officier.

Voor de twee vrouwen moest echter de scherprechter Mr. David Kleyn uit 's Hertogenbosch overkomen om haar doormiddel van de pijnbank een bekentenis te ontlokken. Reeds bij het verschijnen van de gevreesde man en bij het voortbrengen der martelwerktuigen, beving haar de schrik zodat ook zij verklaarde tot de gruwzame dieven en moordenaars te behoren, die sinds geruime tijd Brabant, Luik en het land van Munster onveilig hedden gemaakt.

Uit een verzoekschrift door het bestuur der Heerlijkheid gericht aan de Edel Mogende Heren Raden van State der verenigde Nederlanden, waarbij dat bestuur verzocht om de premie van Apprehensie, ad f200,-- en soulaas in de kosten van executie te bekomen blijkt het volgende: Dat de voors. vrouwenpersonement de considerabel veel kosten en moeyte, so door het inwinnen van menigte bewijzen, het doen confronteëren van deselve teegens vele getuygens uyt Braband, alsmede teegens andere van die bende elders (te 's Bosch, Breda, enz.) gedetermineerd, het sooverre heeft gebracht, dat de eerstgemelde van de voorz. Bende is geweest en de vrouw van Pieter van Aken, alias de Spitskop. En de tweede gedetineerde, dat zij bij de zelfde bende bekend was met de toenaam van de "Kruykestop" en voots met het gevolg dat de voors. beyde vrouwspersonen door de tweede supplianten (in het rekwest) op praeadvies van twee onpartijdige rechtsgeleerdens binnen de stad 's Bosch bij vonnis van den 15e February 1767 zijn gecondemneert om aan een paal geworcht te worden en welk vonnis op 26 February daaraan volgende aan de gecondemneerde Moltchens ter executie is gebragt.

Een der vele redenen, waarom het zoo langen duurde eer deze uitspraak bekend werd, was dat de beschuldigten van de eene gemeente naar de andere vervoerd werden tot opsporing van de goederen die zij gestolen en op verschillende plaats en verborgen

hadden en dat zij geconfronteerd worden met andere leden der dievenbende en met de personen bij wie inbraak was gepleegd. Een andere reden was, dat Anna, Maria Moltchens in de gevangenis het leven schonk aan een kind. Het bestuur der Heerlijkheid liet aan de gevangene vragen in welke religie zij den jongen wilde gedoopt en opgevoed zien, waarop zij verklaarde dat het haar volkomen onverschillig was. De schepenen lieten het al zoo in de Protestantsche Kerk doopen en besteedden het uit bij de Wed. Van Besouw voor f40,-- 's jaars. (Gedurende meer dan 20 jaren werden die onkosten door de Heerlijkheid betaald.)

Het zal menigeen wel verwonderd hebben dat in het aangehaalde rekwest geen melding wordt gemaakt van de veroordeling van Maartje Bartels, alias de Vlug, doch men zal dat gemakkelijk begrijpen als men weet dat de beruchte dief zijn bijnaam van "de Vlug" in ere willende houden, reeds enige weken bevorens uit de woning van de vorster Otto van Dijk (welke tevens tot voorlopige gevangenis diende) ontvlucht was. Terwijl de gehele Heerlijkheid in rep en roer verkeerde om de ontsnapte op te sporen, verbleef Bartels zeer kalm verscholen in de kom der plaats, om gelegenheid te hebben ook de beide vrouwspersonen te doen ontvluchten. Deze waren echter onmiddellijk naar het hok op de gemeentetoren overgebracht. Doch ook dit was voor de Vlug geen bezwaar. In de avond van de dag waarop het vonnis was uitgesproken, volgde hij de zoon van de vorster van Dijk op de voet toen deze de gevangenen het avondeten ging brengen, trad de openstaande deur, op welker buitenzijde de sleutel was blijven steken, binnen en liet zich aldus insluiten. Zodra de jongen zich verwijderd had, klom hij de trap op en arbeidde de hele nacht door om een zware plank uit te breken, zodat de opening op de trap uitkwam. De ene gevangene Anna Maria Moltchens lag bewusteloos in het hok, zozeer had haar de tijding van het vonnis aangegrepen. Alle middelen werden beproefd om haar levensgeesten weer op te

wekken, doch de Vlug en zijne gezellin slaagden daarin niet. Zodra de morgen aanbrak lieten zij haar voor dood liggen; bevestigden de plank zo goed mogelijk op de vroegere plaats opdat de jonge of oude van Dijk geen argwaan zouden opvatten, wanneer zij hun morgenbezoek bij de gevangenen zouden brengen. Daarna daalden beiden de trap af en verborgen zich beneden in een opening, zodat de duisternis belette dat de voorbijgangers hen zagen. Ongeveer een kwartieruurs hadden zij daar doorgebracht of de jonge van Dijk opende de deur en slofte met zijn eetbakken de trap op. Nauwelijks was hij de eerste wenteling voorbij of de dieven traden uit hun schuilhoek, opende de deur, die slechts met een klink gesloten was, en draaiden aan de buitenkant het slot om, waarna Bartels de sleutel bij zich stak.

Buiten gekomen gingen beide ex-gevangenen ieder een verschillende weg op en dank zij het vroege morgenuur bevonden zij zich weldra buiten de gemeente.

Alle nasporingen waren weder vergeefs; tot Bergen op Zoom, Ravenstein en Maastricht werden boden gezonden, die zonder resultaat verkregen te hebben terugkeerden. Zoals wij later zullen zien hadden zij bijtijds de grenzen kunnen overschrijden.

Het vonnis van de intussen herstelde gevangene zou reeds de 28e February volgende op de uitspraak ten uitvoer worden gelegd.

's Avonds te voren reed de timmerman, die gewoonlijk voor de heerlijkheid werkte, naar het zogenaamde Galgenveld om het schavot te repareren, het naar de Heuvel te vervoeren alwaar het met de worgpaal werd opgesteld. (Met juistheid zou ik niet kunnen aangeven waar het Galgenveld was gelegen. Na het raadplegen van verschillende oude kaarten, ben ik evenwel tot de mening gekomen dat dit een vlakte was tussen houtgewas en dicht bij de Oude Baan van het Laar naar Riel en thans links van de tegenwoordige steenweg naar Goirle, ongeveer halverwege van Tilburg tot de eerste gemeente. De oude kaart van Jacobus Zijnen van 1765 en de kadastrale benaming geven aldaar nog aan: "Het Galgenveld en de

Galgestraat".

Des morgens zetten de "capitains" der verschillende wijken met hunne "gecommandeerde" manschappen het plein de Heuvel af en binnen een uur tijds was aan de menselijke gerechtigheid voldaan. Het lichaam bleef de gehele dag tentoongesteld en des avonds van de Heuvel naar het buytengerecht op de Galgeveld getransporteerd alwaar het werd begraven.

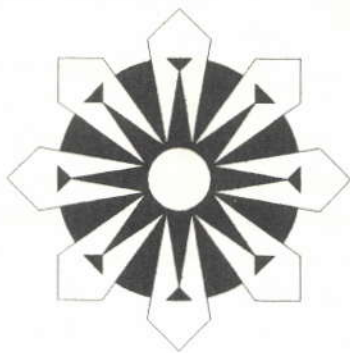
Drie maanden later werd Gerrit Bartels in Duitsland (te Thorn) gevangen genomen alwaar hij weder een moord had begaan, doch thans voor de laatse maal, Dat blijkt uit een schrijven aan het bestuur dier stad aan dat van Tilburg, waarbij om inlichtingen omtrent die dief gevraagd werden. Het bestuur van Tilburg haastte zich om Bartels op te vorderen teneinde nog de premie op de executie gesteld te kunnen innen daar het voor de terechtstelling van Anna Maria Moltchens slechts *f*100,-- soulaas of toelage had ontvangen, terwijl de kosten meer dan *f*1000,-- beliepen waarvan 5/6 ten laste van Tilburg en 1/6 ten laste van Goirle beliepen.

(Aan Otto van Dijk, vorster, voor onderhoud der gevangenen *f*470,--; voor het schoonhouden der gevangenis *f*33,--; aan Mr. David Kleyn, scherpreechter te 's Hertogenbosch voor het appliceren van het scherpexamen *f*47,-- en 5 stuyvers; voor het executeren der gevangene Moltchens *f*60,-- en 5 stuyvers; voor het stellen van het schavot enz. *f*41,--; aan de capitains wegens gedane assistentie bij de terechtstelling *f*64,--; voorts werden nog honderden uitgaven in rekening gebracht wegens voorschotten van zegels, verteringen, wagen- en karrevrachten, adviezen van advocaten, briefporten, maken van nieuwe boeien, ketens, sloten, enz.) Het bestuur van Thorn moest echter weigeren aan die aanvraag te voldoen daar enkele weken later Gerrit Bartels op het Marktplain in Thorn werd opgehangen. De andere gevangene Anna, Margriet Ebeling of Waitz uit Duits-

land in de Meyerij teruggekeerd, werd gearresteerd en bracht hare verdere dagen in de gevangenis te 's-Bosch door.

Ofschoon de vaste patrouilles door de wijkmeesters voortaan geregeld werden gehouden en menig landloper, dief of moordenaar werd gearresteerd of opgehangen, gelukte het toch niet om de dievenbenden, die steeds versterkt werden door gedeserteerde Duitse soldaten en losgebroken gevangenen geheel uit te roeien. Eerst ten tijde van Napoleon I werd aan de roverijen een einde gemaakt.

Overgenomen uit "Tilburg's Verleden"

't Laer Het "Laar" is een wijk van de Heertgang "Corvel"
Laersepat onder Tilburg. Het gondgebied er van is in hoofd-
Laarakkers zaak gelegen aan de kant van Goirle. Globaal
Laarsebosch tussen de Laarstraat en de huidige Generaal
Laarse weyde Winkelmanstraat, zo de oude weg Tilburg/Riel
volgend, tot aan het riviertje de Katsbogt.

Het riviertje vormde, tot aan de herindeling, de grens met Tilburg. Maar toponiemen laten zich geen grens voorschrijven (ook niet door Brockx) dus het Laar loopt ook nog deels over Goirle.

De diverse namen welke in de marge zijn vermeld liggen allen binnen dit gebied. Het Laersepat wil ik echter apart behandelen. Deze weg ligt helemaal op Goirles grondgebied en bestaat voor het grootste deel nog in de oorspronkelijke staat. Alleen de uitmonding aan de Tilburgseweg heeft een paar maal een andere ligging gekregen. Het "Laersepat" is een deel van de "Oude Tilburgse Baan" die van Tilburg over "den Brem" en langs de Hellen naar Riel en via de "Kiek" naar Alphen voert.

Het gedeelte dat vanaf de Tilburgseweg langs de Mariakapel loopt en dan scherp linksaf achter MillHill doorloopt heet "Oude Baan". Precies op die scherpe afbuiging loopt een pad rechtdoor naar de surfplas, dit heet "Laersepat". Vervolgens heeft de pad gedeeltelijk over het gebied van de surfplas gelopen en verliet deze weer ongeveer achter de loods van Rijkswaterstaat, om vanaf daar op de huidige Rillaersebaan uit te komen. Ook dit laatste stuk heeft altijd "Laersepat" geheten. 50 meter verder kruiste het pad de vroegere Nieuwe Rielseweg, dat thans de "Gagel" genoemd wordt. De oudste schrijfwijze voor dit gebied is "Rillaer". "Ril" is een oude benaming voor grens-waterloop en het woord "Laer" betekent een

afhellend terrein en ook weide-plaats in een bosrijk gebied. Nog steeds glooit het gebied in de richting van de katsbogt.

("Erven in Goirle aent Laer" R.A.B. Bp fol.98, 1450/1451;

"Ackerlant aen den Laersepat" G.A.T. R.287 fol.67v., 1540;

"De Laarsepad" G.A.T. R.506 fol.92v., 1778;

"De Laarse Weykes aan de Heiningen" Not. no.59, 1819;)

Laegh

Met het "Laegh", het "Leegh" en het "Riels-Leeg" wordt bijna altijd het moerasge bied bedoeld aan de Leij (of Donge) tussen Riel en Goirle, waar voorheen de spoorbaan naar Goirle doorheen liep. Globaal ten zuiden van de Rillaerse Baan en ten westen van de Turnhoutse Baan tot aan de Rechte Heide. Thans gedeeltelijk bekend onder naam "het Riels Quadrant". In vroeger dagen werd er turf gewonnen en als zodanig wordt het gebied al vermeld in 1561 bij een ordonnantie betreffende het turfsteken voor Tilburg en Goirle.

Leeghstraat

Deze straat bestaat niet meer, maar was destijds een gedeelte van de Hellestraat, thans ongeveer de Hellenweg. De benaming is vanzelfsprekend, het was de straat die naar het "Laegh" of "Leegh" voerde. In 1534 wordt de ligging van de straat al aangeduid: "aan het Achterste Ven", en dat is het Helle-ven aan de Keuterstraat (loopt thans in zuidelijke richting parallel aan de westelijke kant van de Turnhoutse Baan vanaf het kruispunt met de Rillaerse-Baan.)

("aan het Achterste Ven" G.A.T. R.281 fol.14, 1534;

"te Goirle in de Leeghstraat" G.A.T. R.352 fol.172, 1626;

Dito, G.A.T. R.361 fol.209, 1648;)

Laagen akker

De "Laagen-akker" of de "Leegen-akker" duiden op laag gelegen percelen. Van die percelen waren er in Goirle genoeg, derhalve slaan deze benamingen niet altijd op een bepaalde akker, maar worden vaak gebruikt als contrastnamen. Daarom vinden we deze benamingen in alle hoeken van Goirle terug.

Leege Beemt

Dit een beemd die laag is gelegen. Het perceel wordt in 1711 op den Tijvoort gelokaliseerd.

("ter plaatse genaamd Tijvoort" G.A.T. R.469 fol.236, 1711).

Leegbeesten veld

In de akte staat dat het een turfveld is, welke aan de linkerzijde ligt aan de dijk naar Hilvarenbeek, onder Hilvarenbeek. Omdat het een turfveld is, zal beesten een verbastering van "bijstere" zijn, dat "slecht" of "ongeschikt" betekent. De grond is dus slecht om op te verbouwen. De naam "den Besterd", waar de naam van de Besterdstraat nog aan herinnert, betekent ook "slecht. Het moet dus een laaggelegen turfveld geweest zijn dat links van de Goirlesedijk lag, de vroegere "Winnincksvoortse dijk".

("torfveld genaamd Leegbeestenveld onder Hilvarenbeek aan linkerzijde van de dijk" G.A.T. R.486 fol.11, 1785)

Leege Meeren

De "Meeren" waren voormalige percelen aan de oostzijde van de Tilburgse weg en tegen de "Boskens" aan gelegen. De Leege-Meeren waren een onderdeel van dit gebied en ressorteren thans onder de St.Godelieve stichting. "Leege" heeft ook hier de betekenis van "laag".

(G.A.T. R.460 fol.91 [zonder jaartal])

Langen acker

De naam "Langen acker" is een vrij algemene benaming en we vinden dan ook in alle hoeken van Goirle akkers vermeld, die deze naam dragen. Een van de oudste vernoeming is in 1644 bij de kerk. (*gelegen bij de Kerk, ten oosten van de Huysackeren, groot 3½ loopensaten" G.A.T. R.360 fol.20, 1644; "cijnsplichtig aan Thorn", G.A.T. 1805.)*

Langen beempt

Een Lange Beemd schijnt er in ons dorp maar een geweest te zijn. De gegevens die we kennen, slaan altijd op dezelfde beemd en wel onder Abcoven, ten zuiden van de Leij. Het kenmerk is natuurlijk de lengte van het perceel.

("den langen beempt aan erf die kyevyethorst" S.A.O. R.153 fol.21v, 1443;

"op Abcoven zuid de Oude Leij" G.A.T. R.460 fol.141, [zonder jaartal]).

Lange Bedden

Deze benaming is vrij jong, maar de plaatsen die ermee aangeduid worden zijn zeer oud. Bij opgravingen in de 1965, door professor Modderman, werden omgreppelde percelen aangetroffen bij begraafplaatsen uit de ijzertijd. In Nederland waren die toen nog maar op één plaats aangetroffen n.l. in 't Gooi. In Goirle lagen ze bij het "Urnenveld" langs de voormalige Rielsedijk, thans Eikenlaan. De percelen konden geheel worden blootgelegd omdat het voor bungalow-bouw bestemde deel van Goirle-West nog onbebouwd was. De archeologen konden 7 "bedden", naast elkaar volledig afgraven. De breedten daarvan varieerden van 4 tot 7 meter, en de lengten liepen uiteen van 50 tot 70 meter. De uiteinden waren met halve cirkels verbonden. Op het einde van een der

bedden vond men brandresten, die na onderzoek met de C-14 methode, een datering kregen van ongeveer 700 jaar voor Christus.

De ligging van de "Lange Bedden" was ten zuiden van de eigenlijke begraafplaats, het thans beboste gedeelte langs de Eikenlaan. Die begraafplaats is in 1924 door Dr. Remouchamps geheel blootgelegd en deze heeft toen daar veel urnen uitgehaald. Wat de juiste betekenis is geweest van de "Lange Bedden" heeft men tot op heden nog niet kunnen vaststellen.

Lange Boomen

Het perceel de "lange Boomen" was vroeger een akker ter plaatse waar voorheen het speelterrein was achter de Albertus Magnusschool. Thans staan daar nieuwe witte huizen op. Het oudste benaming is van 1820, en de exacte plaats aanduiding wordt eerst vermeld in 1854, in het Armenboek van Goirle. De aanduiding luidt: "achter de Spekakker aan de Kruisbaan". Op de Spekakker stond de Albertus Magnusschool, en de Kruisbaan is de huidige van Malsenstraat. Een karrespoor leidde vroeger naar de Kruisbaan, thans heet die weg Langeboomstraat.

("teulland Lange-Boomen" G.A.T. Not.173 No.50, 1820)

Toponiemen uit handschriften van A.Hoogendoorn en C.Robben, met eigen aanvullingen.

OUDE GEBRUIKEN

Knallen rond de Wildakker

Op 12 september 1996 klonken er rond de "Wildakker" aan het Van Hogendorpplein een twintigtal oorverdovende knallen. Wat was er aan de hand? Mels Langerwerf en Marianne van Strijdhoven zouden gaan trouwen en dat heuglijke feit was voor hun vrienden aanleiding om een oude traditie in ere te houden: het losschieten van de bruid. Als lokatie daarvoor kozen zij de "Wildakker", vlak bij het toekomstig huis van het paar, in de Wildeindstraat.

Dat was dus de reden dat er op die bewuste avond rond de "Wildakker" zo'n enorme knallen werden geproduceerd. De schrik sloeg sommige wijkbewoners om het hart; wat was daar in godsnaam aan de hand? Weer anderen werden boos; 't is godgeklaagd, zo'n herrie! De bangen en de bozen belden de politie. Die kwam meteen in actie, nog wel met twee agenten. Meer blauw op straat, nietwaar? De politiemannen constateerden dat de knallen afkomstig waren van een oude melkbus. "Een oude traditie", zeiden de knallende vrienden van het echtpaar. Maar traditie of niet, de agenten vonden dat je in een woonwijk niet ongestraft zo'n lawaai kunt maken. Een boete dus en niet zo zuinig: f 130,-

Het knallen met melkbussen is een van de oude gebruiken die onder de boeren nog lang in ere werden gehouden. De knallen rond de "Wildakker" zijn aanleiding geworden om hier eens aandacht te besteden aan die oude gebruiken.

Wat dat betreft moeten we het Goirle-van vroeger indelen in

bepaalde buurtschappen:

- * Abcoven en Bakertand
- * Hoogeind, Ven en Brem
- * Breehees en de Poppelseweg
- * 't Dorp.

Bepaalde tradities golden in de ene buurtschap wel, in de andere weer niet. Zo bleven b.v. op "mei-avond" de jonge boeren van 't Dorp rustig thuis, terwijl die van de andere buurtschappen op pad gingen om te doen wat op die avond al jaren gedaan werd.

Vrijer gezocht

De jongelui die de bruid losschoten, werden getrakteerd op bier, het "kwanselbier", ook wel "schietbier" genoemd. "Kwanselen" betekent "ruilen"; de ruil/de overgang van de vrijgezellen- naar gehuwde status, het verlaten van je vrienden werd gecompenseerd met een traktatie. Bij het werkwoord "kwanselen" moeten we ook denken aan "verkwisten" en "morsen", wat in verband met de stevige drinkpartijen zeer toepasselijk is. In praktische zin betekent "kwanselen" gewoon: samenkomen met jongens en meisjes om vrolijk te zijn, met elkaar te praten en te drinken.

Dergelijke ontmoetingen waren zeer gewild; het was voor het jongvolk een welkome gelegenheid om elkaar te ontmoeten en te leren kennen. Die gelegenheden waren er vroeger niet zo veel. Er moest hard gewerkt worden, er was weinig vrije tijd en er golden totaal andere normen voor de omgang tussen meisjes en jongens. Bovendien was Goirle een kleine gemeenschap, een vrij gesloten samenleving met soms nog familie-vetes als extra barriere. Nee, het viel warempel niet mee om een goed meidje aan de haak te slaan. Andersom ook natuurlijk!

In een oud boerentijdschrift (datum helaas onbekend) vond ik een soort "handleiding" voor het zoeken van een goede echtgenoot.

Voor trouwlustige meisjes!

Een jongeling, die d'r op uit wil gaan,
Moet eerlijk in zijn schoenen staan.

Geen snijker, die op straat en hoeken
als uilen 's avonds aas gaan zoeken.

Geen drijfkop, twister, vechtersbaas,
Geen luilak, kwister, dooie Klaas.

Geen looper of een allemansgek,
Geen bullebak, geen lekkerbek.

Geen vriend van kroeg of van de straat
Maar die vooral zijn vak verstaat.

Vol liefde voor zijn werk en stand
Heel goed in huis en flink op 't land.

Die 't harte draagt niet al te hoog
Die 't niet heeft achter d'ellenboog.

Die vlijtig werkt, die rekent, leest,
En steeds godsdienstig is geweest.

En man'lijk fier, met ed'len moed
Steeds opgeruimd en braaf en goed.

Niet al te jong, niet al te oud
Die veel van zijne Ouders houdt.

Een jongeling van goeden tuk
Een flinke kerel uit één stuk.

Hij, die zijn woord steeds doet gestand
Een man met een gezond verstand.

Hij die den kost verdienen kan,
Geen rare vent, geen ziek'lijk man.

Is hij daarbij nog rijk en schoon,
'tIs wensch'lijk wel, maar niet geboon.

Nu, vraagt zoo'n jonkman U voor 'tleven,
Uw hart en hand moogt gij hem geven.

LIEFDE VOOR WERK EN LAND

A. SCHOTEL

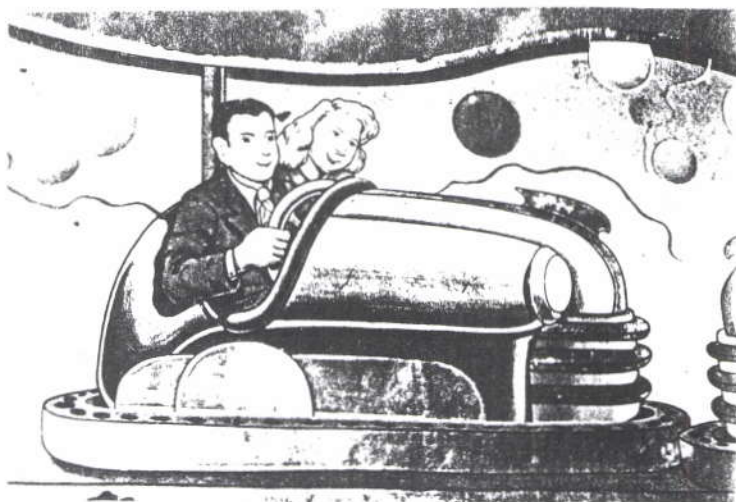
Maar waar vind je zo iemand? Voordat je met zo'n man op vrijersvoeten kon gaan, moest je hem natuurlijk wel eerst ergens ontmoeten! Een uitstekende gelegenheid daartoe was de kermis.

De kermis.

Die was voor het jongvolk van groot belang om met elkaar in contact te komen. Het was een gelegenheid bij uitstek om een meisje of jongen te leren kennen. De meisjes flaneerden rond in hun mooiste kleren en de jongens deden hun uiterste best om een

goed figuur te slaan. Het veelkleurige licht, de vrolijke muziek en al die romantische attracties maakten het niet zo moeilijk om verliefd te worden. Dat de kermis, zelfs in een aangrenzend dorp, zeer gewild was, getuige het volgende verhaal.

Een paar jonge boerinnekes van de Bakertand gingen elke dag op de fiets naar de Donk om daar de koeien te melken. De melkbussen aan de fiets, leeg op de heenweg, vol op de terugweg. Het werd kermis in Beek en naarmate dit festijn dichterbij kwam, begon het hart van de meisjes sneller te kloppen; daar wilden ze wel heen. Je wist maar nooit! Maar dan zou toch eerst een levensgroot obstakel overwonnen moeten worden, namelijk "ons moeder". Die was streng in dit soort dingen! Zo moesten de meisjes altijd voor donker weer thuis zijn, "veur d'n blauwe en d'n grauwe binnen", zei ze dan. Nee, moeder zou er niks van willen weten en zeker niet in Beek! Ze zouden nooit "op z'n zondags" het erf kunnen verlaten zonder op te vallen, dus was er een list nodig. Ze stopten hun mooie zondagse kleren in de melkbussen en fietsten welgemoed richting de Donk. Hoe het de meisjes op de Beekse kermis is vergaan, is niet bekend en hier ook niet van belang.

Op bedevaart.

Met een bedevaart had je eerder kans op de goedkeuring van moeder en zeker op die van de pastoor en bovendien nog kans op "de zegen van boven". Dus op de fiets naar de Hasseltse kapel in Tilburg, de Heilige Eik in Oirschot of naar Molenschot, naar "Sint Anneke om een manneke". "Het was een echte vrijersmarkt", zei Jan Schellekens.

Vastenavond.

Eerst het Veertigengebed; dat ging vóór alles. De boeren van iedere buurtschap kregen een aparte tijd toegewezen om te bidden bij het uitgestelde Sacrament. Daarna was het tijd voor een biertje en de hele groep trok van café tot café. Je zou kunnen zeggen dat de boeren in Goirle de eerste georganiseerde Carnavalsvierders waren. Tot slot -naar goed gebruik- struif eten bij vrienden en kennissen. Het was niet alleen gezellig, maar -wie weet- kwam er ook nog een aardig meisje op je weg.....

Schaatsen op de Vloed.

De winter was de tijd voor kouwe tenen maar ook voor een warm hart. Op de Vloed of het Bankven was er volop gelegenheid voor ijspret; er moeten daar heel wat harten warm zijn gaan kloppen. De geestelijkheid had daar zo zijn bezwaar tegen. De deken van Tilburg schreef op 4 december 1886 de volgende brief aan de Provinciaal van de Paters Capucijnen.

Hoogerwaarde Pater Provinciaal,

Er bestaat sedert eenige jaren een misbruik in Tilburg, namelijk, dat jonge juffrouwen en meisjes gaan schaatsenrijden, vooral te Goorle.

Daar komen dan natuurlijk ook jonge Heeren en jongelingen. Soms zijn daar 300 a 400 personen op het ijs. Dat gebeurt totdat het duister is. Dan gaat men daar eenige tijd saamen doorbrengen

*in herbergen om te drinken en men gaat in den avond naar huis. Dit misbruik neemt alle jaren toe. Daarom is gisteren op de Conferentie der Heeren Geestelijken besloten in alle kerken bij elke Mis er een woordje over te zeggen voor den Catechismus of preek. Men zegge, dat dit een zeer groot en gevaarlijk misbruik is en verzoeke de ouders hunne dochters daartoe geen verlof te geven enz. U Eerwaarde zal dat ook wel in Uwe kerk willen doen. Met de oprechtste hoogachting ben ik Uw vriend.
M.F. de Beer, deken.*

Ook dansgelegenheden werden door de geestelijkheid afgeschilderd als "poelen van zonde en verderf". Desondanks moeten er op de ijs- en dansvloer heel wat prille liefdes zijn ontstaan.....

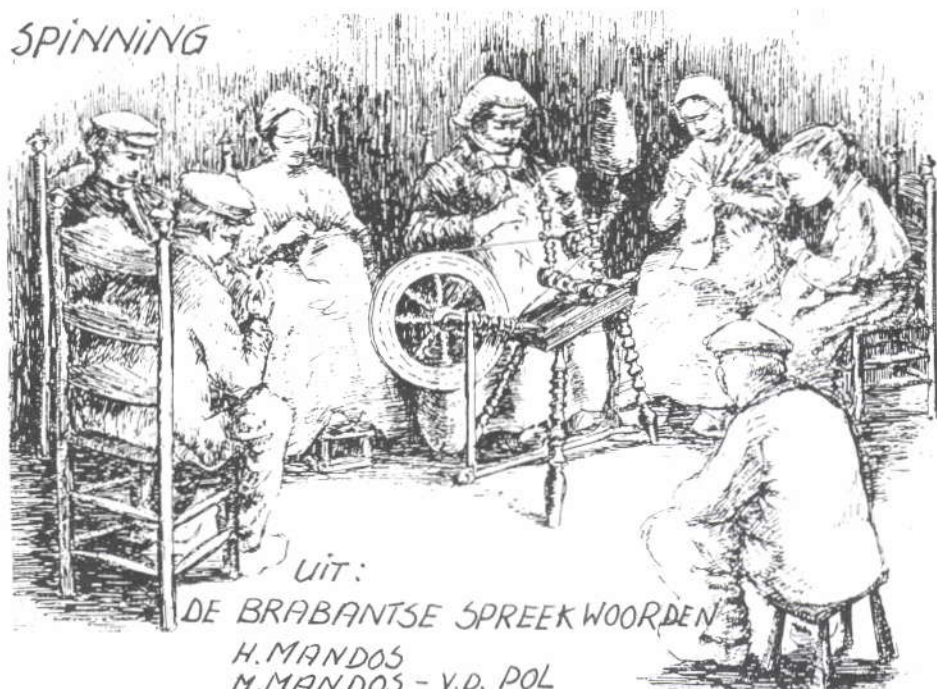
Een meskes-spinning

Een meskes-spinning had te maken met een bruiloft. Zo'n bruiloft werd thuis op de boerderij gevierd, liefst in de zomer want dan kon daarvoor de stal worden gebruikt. Die stal werd keurig opgepoetst, de vloer geschuurd, de muren gewit en de goot afgedekt met rossen vanwege de opstijgende stank uit de gierkelder. De nichtjes van de bruid of de meisjes uit de buurt werden gevraagd om te helpen: sieren, koken, bedienen, omwassen enz. Als dank voor hun hulp werd er 's anderendaags voor deze meisjes een speciaal avondje georganiseerd; zo'n avondje noemde men de "meskes-spinning".

Zoiets konden de jonge boeren uit de buurt natuurlijk niet zo maar laten passeren; zoveel jonge meskes bij elkaar, daar moesten ze bij zijn! Het duurde dan ook niet lang of voor de boerderij waar de meisjes bijeen waren, vertoonden zich de jongens. Hoewel niet uitgenodigd, werden ze natuurlijk toch binnengelaten en kregen zelfs een pintje. Hoe meer zielen hoe meer vreugd!

Er was altijd wel iemand bij met een mondharmonica of een ander instrument en op de tonen van zo'n bescheiden "orkestje" kon er toch gedanst worden.

SPINNING

UIT:
DE BRABANTSE SPREEKWOORDEN
H. MANDOS
M. MANDOS - V. D. POL

Het woord "spinning" doet denken aan "spinnen"; in zijn oorspronkelijke vorm had een spinning daar ook mee te maken. Een "spinning" was een bijeenkomst van de meisjes in de buurtschap. In de donkere wintermaanden van half oktober tot maart kwamen ze bij ieder om de beurt bijeen om op den Herd wol of vlas te spinnen. Ieder bracht haar eigen spinrok of spinnewiel mee. Onder het werk werd er gezongen en vooral de laatste nieuwtjes uitgewisseld. Voor de jongens uit de buurt was het te verleidelijk om de meisjes

ongemoeid te laten. Er werd allerlei kattedwaad uitgehaald en tenslotte ontvaardden de spinningen in wilde spelletjes en complete dans- en hoespartijen. Door deze ontvaarding en door het verzet van de geestelijkheid zijn de spinningen in 1825 verdwenen. In Goirle heeft de spinning nog lang voortbestaan als "meskes-spinning".

Mei-avond

Dat was de avond van 30 april op 1 mei. De erven en akkers van de boeren dienden dan "schoon en geruimd" te zijn. Op 1 mei behoorde immers de akker in het zaad te zitten en dan mocht er niets meer rondslingeren. Alle werktuigen en materialen moesten netjes in de schuur of karschop zijn opgeborgen.

De jonge boeren trokken er die avond op uit en o wee als er op een akker of erf nog iets rondslingerde. Een ploeg, achtergelaten op een akker, werd in een boom getakeld; een kruiwagen werd, op flinke afstand van de boerderij, in een sloot gekieperd. Op een erf stond nog een hoogkar; het was niet zo moeilijk om met een paar man een kar wiel eraf te halen en op het dak te deponeren. In Riel verdween zelfs een hoogkar volgeladen met mutserds; Peerke van Engelen was zijn paard wezen uitspannen en toen hij terugkwam was de kar verdwenen; jonge boeren hadden de kar in een mum van tijd weggesleept. Een dag later vond Peerke zijn kar terug bij de kerk.

Kees Santegoets sleepte met een paar vrienden een gierton van een boerenerf in de buurtschap "Ven en Brem". Ze waren van plan om de ton -rustend op een paar balken- naar "ver weg" te slepen, maar werden aangehouden door een paar marechaussees. De jongelui hadden natuurlijk wel wat uit te leggen, want het zeulen met een gierton op de late, donkere avond, daar kon wel eens een luchtje aanzitten. Gelukkig kwam één van de marechaussees uit een streek waar op mei-avond dit soort dingen ook gebeurden; het bleef daarom bij de waarschuwing niets te vernielen.

De traditie van mei-avond verdween toen de jonge boeren op

koninginnedag (30 april) overal konden gaan dansen.

De mei-boom steken

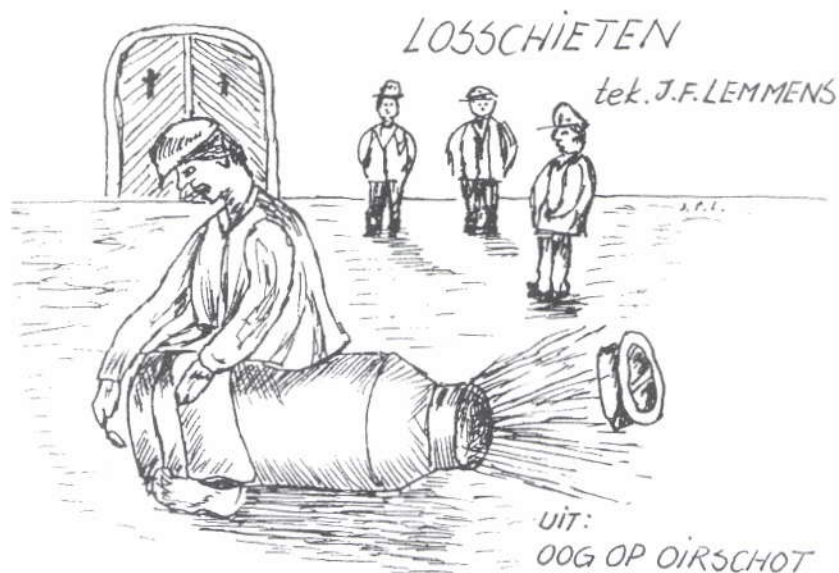
Een gebruik van een heel andere orde was de "mei-boom steken". Op het dak van de boerderij waar een huwbaar meisje woonde, werd een boompje of een tak gestoken. De soort boom of tak maakte duidelijk hoe de jongens over dat meisje dachten; ieder boompje sprak zijn eigen taal. Een mastboompje betekende: hier woont een goed meisje. Een knoezelbos (tak van een kruisbessenstruik) was een teken dat men het meisje een katje vond, niet zonder handschoenen aan te pakken. Een wilde krent had iets van een waarschuwing: pas op, hier woont een "allemanding". Als een meisje te oud werd bevonden, dan verscheen er geen boompje op het dak, maar een "gewoon" voorwerp, bijvoorbeeld een melkstoeltje, een wiel, een emmer e.d. De mei-boom steken moet een spannende bezigheid zijn geweest; het moest ongemerkt gebeuren, bovendien had je kans op een boze boer, want die had had liever niet dat je zijn rieten dak vernielde. Ook voor de betreffende meisjes moet het spannend zijn geweest; want hoe de jongens uit de buurtschap over hen dachten, werd in volle openbaarheid prijs gegeven.

Op vrijersvoeten

Een jongen en een meisje hadden elkaar gevonden. Ze praatten, ze wandelden, ze dansten en vree-ën; er groeide iets moois tussen die twee. Nu moesten nog de ouders van het meisje hun goedkeuring geven aan de vrijerij. Dus op een goede dag spoedde de jongeling zich naar de woning van zijn geliefde. We nemen aan dat de ouders van het meisje het wel zagen zitten en dus niets meer een "vaste verkering" in de weg stond.

En ze wandelden wat, ze dronken wat, ze dansten en vree-ën en fluisterden elkaar zoete woordjes toe..... Konden hooibergen spreken, donkere laantjes getuigen, de vee-stallen vertellen, ze zouden een levendig beeld verschaffen van het minnespel.

We zeiden het al, er groeide iets moois tussen de jongen en het meisje en ze werden elkaar zeer genegen. Tenslotte wisten ze het zeker: we zijn voor elkaar bestemd en we gaan trouwen. De eerste stap daartoe was de "ondertrouw", dat wil zeggen: het toekomstig paar ging aantekenen op de secretarie van het gemeentehuis. Dit lieten de jongelui uit de buurtschap niet ongemerkt voorbijgaan, integendeel!

Het los-schieten van de bruid

Een paar dat had aangetekend, werd door de jongens uit de buurt "los" geschoten. Hiermee symboliseerden de ongetrouwde jonge boeren dat de bruid door haar huwelijk "los" kwam van de jonkheid uit de buurt. Dit afscheid moest publiek gemaakt worden met harde knallen en..... moest afgekocht worden met een traktatie. De schoten werden gelost met behulp van oude melkbusen. Er werd een gaatje geboord in de bodem van de melkbus

waarin een stukje carbid werd gelegd. Wat water op het carbid zorgde voor gasvorming. Als je nu een lucifer bij het gaatje hield, volgde een ontploffing die een harde knal veroorzaakte. Een papieren zak tussen deksel en melkbus geklemd, zorgde voor een nog hardere knal. Het los-schieten was een spektakulair gebeuren en leidde tot grote hilariteit. De boerenzonen konden daar lang mee doorgaan; ze hielden pas op als het jonge paar bier had beloofd ofwel "de kwansel" had gegeven. Dat betekende dat er duchtig gedronken werd, ook door jonge knullen, veertienjarige jongens die de lagere school achter zich hadden gelaten en voor het eerst meededen met de groten. Sommigen werden hier voor het eerst dronken. Voor hen het kwanselen iets weg van een initiatieritus: het kind werd als volwassen erkend en opgenomen in de clan der groten.

Gierigaards op de korrel

Sommige echtparen waagden het erop het kwanselbier niet te geven. Dat kwam hen meestal duur te staan; ze werden het mikpunt van pesterijen en wraakacties. Op zijn minst moest de gierigheid van het paar publiekelijk aan de kaak worden gesteld. In de buurt van hun huis of langs de kerkweg werden levengrote poppen van stro gehangen, voorzien van smalende opschriften. Tegen bomen en palen spijkerde men een klomp met een plaat, waarop teksten als:

HIER OFFERT MEN VOOR DE ARME MAN
DIE ZIJN SCHIETBIER NIET BETALEN KAN.

OFFERT HIER EEN DUIT
WANT WE KRIJGEN
NIETS VAN DE BRUID

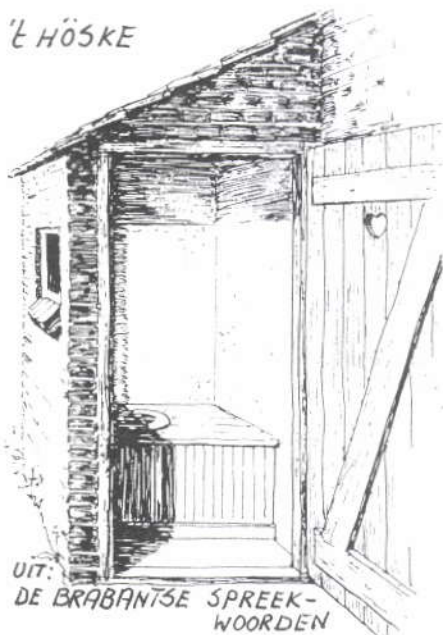
uit:
OUD-BRABANTS DORPSLEVEN
 B.v. DAM

De bruiloft

Na de ondertrouw volgde in de kerk de afkondigingen of "roepen"; drie achtereenvolgende zondagen werd het voorgenomen huwelijk vanaf de preekstoel bekend gemaakt. De "roepen" eindigden steevast met het melden van de verplichting om mogelijke huwelijksbeletselen aan de pastoor bekend te maken.

Dan kwam de bruiloft.... Bruid en bruidegom waren gewaar-schuw, want ze wisten dat de jongelui uit de buurt allerlei grap-pen en plagerijen probeerden uit te halen. Zo was het sport om met behulp van een stok met een haak eraan, via het keldergat, drank en lekkere hapjes uit de kelder te halen. De sleutel van de slaapkamer was een gewild object. Dolle pret als men in het bed van het jonge echtpaar brandnetels, jeukpoeder e.d. kon strooien. Het bed had trouwens grote belangstelling. Bij Tinus Brock namen de plaaggeesten de zij-plank van het bed mee en bonden die onder zijn

platte boerenkar; hij heeft er een week mee rondgereden.... Bij Jan Schellekens was het complete bed verdwenen; de volgende dag vond hij het bed op het erf van Oerlemans. Weer anderen vonden hun bed terug in de schuur, opgebonden aan de balken.... Jef Oerlemans kreeg de schrik van zijn leven toen hij het deksel van het toilet optilde en een luid kakelende kip omhoog fladderde uit de toiletpot. Op sommige boerderijen was het toilet buiten op het erf; zo'n ouderwetse poepdoos bood grote mogelijkheden.... Bijvoorbeeld de zitting van de poepdoos vol stroop smeren en dan achter het "höske" gaan zitten luisteren hoe een feestganger reageerde.

Wraakacties

Bij een bruiloft hoorde een traktatie of een feestje voor het jongvolk uit de buurt. De jonge boeren waren heel vindingrijk om het

weigeren van zo'n traktatie af te straffen. Ze trokken met een hele groep naar de boerderij van hun "slachtoffer" en waren in staat om de hele boel op stelten te zetten.

Potten en pannen, gebonden aan de wielen van een hoogkar, konden een geweldig lawaai veroorzaken. Op de hoogkar werd een kafmolen meegevoerd en voor de deur van de boerderij neergezet; een zak vol kaf erin, deur open en draaien maar.....Het kaf werd zo met kracht naar binnen geblazen.

Op een andere plaats in Goirle kwam er gier aan te pas. Een stel jonge boeren sleepten de gierton tot vlak bij de voordeur. Aan de stop van de ton werd een touw bevestigd en vastgebonden aan de deurklink. Een hevig gebonk op de deur lokte de boer naar de voordeur. Als hij de deur opende, vloog de stop van de gierton en het onwelriekende spul stroomde zo het huis in....

Een bewoner van het Hoogeind vierde zijn 25-jarige bruiloft. De jongelui uit de buurt hoorden echter niets over een feestje of over een traktatie. Nou, dat heeft het hele feestgezelschap geweten....Bij de voordeur was een schuurgootje met een pijpje waardoor het schuurwater naar buiten kon stromen. De jongelui bonden een fietsband aan het pijpje met aan het uiteinde een trechter. Door trechter, fietsband en pijpje werd stinkende gier naar binnen gelaten.....

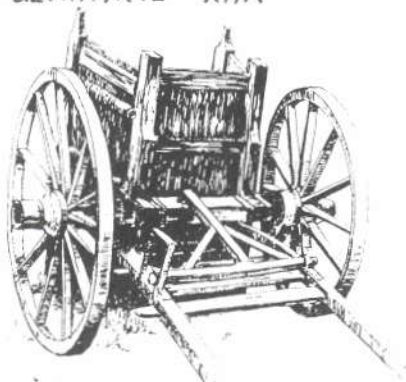
De stank was natuurlijk een onaangename verrassing voor de feestgangers en de gastheer vond dat heel vervelend voor zijn gasten. Maar eigenlijk was hij er nog goed van afgekomen; zo'n wraakactie verliep in veel gevallen wel anders!

De op wraak beluste mannen waren in staat om het hele erf overhoop te zetten. Vooral de hoogkar moest het ontgelden; die werd "geriffermeerd", dat wil zeggen: omgekieperd, de burries eraf

gehaald en ondersteboven onder de kar vastgemaakt. het kostte grote moeite om de kar weer in bruikbare staat te herstellen.

Soms liep de wraakactie geheel uit de hand en kreeg het karakter van een volksgericht.....

*EEN GEREFORMEERD
GEMAAKTE KAR*

*UIT:
DE BRABANTSE SPREEKWOORDEN
H.MANDOS, M.MANDOS-V.D. POL*

Het recht in eigen hand

De buurt kon uitbundig bruiloft vieren, maar dezelfde buurt kon ook hard toeslaan als zij dacht dat het "recht" zijn loop moest hebben. Dan werd er "getafeld" of "getoffeld". Dat "toffelen" was een soort volksrechtspraak, een volksgericht dat zich richtte tegen dorpsgenoten die zich niet gedroegen zoals het behoorde. We zagen al dat het weigeren van een traktatie aanleiding was om deze gierigheid openlijk aan de kaak te stellen. Maar bij het "toffelen" ging het om ernstiger zaken. Het ging bijvoorbeeld tegen iemand

die zijn verloofde tenslotte toch in de steek liet, tegen iemand die van huwelijksontrouw verdacht werd of iemand van wie een meisje een kind verwachtte zonder dat er kans was op een huwelijk enz. Dan nam de buurt het recht in eigen hand en zo'n volksgericht kon wreed zijn en genadeloos. Antoon Coolen beschrijft het "tafelen" in zijn schets "Lammerts huwelijk".

Lammerts huwelijk zou niet doorgaan. Nu is het een oud gebruik op de Brabantse dorpen dat, wanneer de bruidegom oorzaak is, dat na de ondertrouw het huwelijk niet doorgaat, dat er dan bij hem getafeld wordt. In de eerstvolgende zondag nacht hoorde men dan ook aan alle hoeken van het dorp toeteren en lege kruiken en flessen en trommelen op ketels en gieters.

De toeteraars en trommelaars verzamelden zich en vormden weldra een sterke bende. De meesten waren dronken. Er werd voor Lammerts woning, onder een oorverdovende ketelmuziek, een bruiloftsdis aangericht. Er werd een lange tafel gemaakt van planken en schragen en aan die tafel waren stropoppen als bruiloftsgasten geplaatst; in het midden bruid en bruidegom met hoofden van varkensblazen en voorzien van het opschrift: "Dit is Lammert en Hennemie, Ze vree-e wel, mar trouwde nie".

Op de tafel stonden gebroken potten en pannen, gevuld met zeer onwelriekende stoffen en als hoofdschotel prijkte in het midden een in staat van ontbinding verkerende geit. Alles werd verlicht door brandende harstakken. Er waren dertig karren uit alle naburige stallen weggesleept, die netjes op een rij voor het huis werden geplaatst, zij moesten de equipages van de bruiloftsgasten voorstellen. Zodra Lammert, door het lawaai gewekt, zich buiten zijn huis waagde, werd hij met vuil overgoten..... 't Recht most zonne loop hebbe'

(dit verhaal moet zich hebben afgespeeld omstreeks 1902)

Ook Jan Naaijkens beschrijft het "tafelen" in "Leer mij ze kennen..de Brabanders"

'Wie eens het toffelen heeft gezien, vergeet dat al zijn levensdagen niet. De brooddronken troep wordt een angstwekkend, grommend beest. Primitieve hartstochten, die reeds eeuwen getemd leken, breken zich plotseling in onverklaarbare hevigheid baan. Er wordt geschreeuwd, gebruld, geraasd, getoeterd, op lampeglazen geblazen, op pannen gebeukt, met deksels geslagen, een infernale serenade. Karren worden aangesleept en "geriffermeerd" (gereformeerd, omgekieperd); schuur en stallen worden leegggesleept, muren en ramen met mest bevuild, er gillen kreten: "Kaf! Kaf!" De kafmolen wordt naderbij gezeuld en de klapperende schoepen blazen wolken kaf door de avondlucht; een ruit valt rinkelend in scherven, een deur wordt krakend ingeschopt en reeds dansen vlammetjes rond de musterdmijt.....'

Ook in Goirle zijn enkele gevallen bekend, waarbij de buurtschap (be)straffend is opgetreden.

Tafelen in Goirle

Piet Soffers heette eigenlijk Piet de Brouwer. Hij was één van de drie gebroeders De Brouwer, drie broers uit één gezin maar ieder met een verschillende achternaam: Jan de Kas (kassier Boerenleenbank), Nis de Brouwer (Nelis) en Piet Soffers. Hun moeder was Hanneke Soffers, die vroeg stierf; vandaar dat Piet vanaf zijn derde jaar bij een oom en twee tantes woonde. In dat gezin groeide hij op en kreeg ook de naam "Piet Soffers".

Welnu...Piet Soffers kreeg verkering met Ant Maas. Op een kwade dag brak de moeder van Ant Maas haar heup en Ant Maas verbrak de verkering omdat ze haar bedlegerige moeder wilde verzorgen. Piet ging niet bij de pakken neerzitten en kreeg opnieuw verkering en wel met Ant van Gestel. De verkering nam steeds vastere vormen aan en na verloop van tijd stonden ze "op trouwen".

Maar Gods wegen zijn ondoorgrondelijk.....Kort voor het voorgenomen huwelijk was Piet Soffers met paard en kar op weg naar de akker. Om twaalf uur hoorde hij de klok luiden. Niet het gewone Angelus, nee, het waren de zware klanken van de doodsklok; er was iemand gestorven en Piet Soffers wist het ineens heel zeker: dat was de moeder van Ant Maas, zijn eerste liefde, die nu niet meer gebonden was aan haar zieke moeder.

Niet lang daarna verbrak hij de verkering met Ant van Gestel en trouwde met Ant Maas.

De buurtschap waartoe Ant van Gestel behoorde -Hoogeind, Ven en Brem- sprak er schande van en besloot publiekelijk haar afkeuring te laten merken. En zo trok er een luidruchtige stoet van 't Ven naar de Bakertand; een paar hoogkarren, een kafmolen en vooral veel herrie. Voor het huis van de "schuldige" stopte de

stoet. De kafmolen bestrooide huis en erf met kaf, terwijl veel geraas en getier, ketengerammel, belgerinkel, hoorngetoeter, zweepgeklets zorgden voor een oorverdovende kakofonie van "schande spreken"...

Ziezo, Piet Soffers wist nu precies hoe men over hem dacht!

Ook in de Bergstraat is de buurt ooit bestraffend opgetreden.....

Daar woonde een invalide man. Hij liep op krukken en bij goed weer zat hij vaak op straat. Iedereen kende hem. Op een keer kwam hij thuis, maar om de een of andere reden mocht hij er niet meer in; zijn vrouw weigerde hem de toegang en de goeie man stond dus op straat. De buurtbewoners vonden dat zoiets niet kon en dat zouden ze laten merken ook! Ze verzamelden zich voor het bewuste huis met potten, pannen, deksels, lepels, kortom met alles wat maar lawaai kon produceren. En zo klonk daar in de Bergstraat een hartverscheurende serenade van ketelmuziek. De actie van de buurtbewoners had sukses, want de man mocht er weer in.....

Waar de duvel president is.

Het voorafgaande maakt duidelijk dat de gebruiken rond "houen en trouwen" nog al eens uit de hand liepen en gepaard gingen met vernielingen en verstoringen van de openbare orde. Het is dan ook te begrijpen dat deze praktijken een doorn waren in het oog van de overheid, die tenslotte ingreep.

De Staten-Generaal vaardigde al in 1656 het Echt-Reglement voor Brabant uit. Hierin werden de ondertrouw- en huwelijksplechtigheden gereguleerd: het schieten na aantekening of huwelijk, het afdwingen van sterke drank of kwanselbier of *'wat naem soodanige quade ghewoonten ende isolentiën (onbeschaamdheden) mogen hebben'*, werden verboden op straffe van boete. Ook het trakteren werd strafbaar gesteld: bruid en bruidegom mochten geen cent betalen om de jongelui uit de buurt te trakteren. Er stond hierop

een boete van vijf en twintig gulden voor ieder der echtelieden. Ook werd opgetreden tegen de wraakakties of gerichten bij het weigeren van een traktatie, waarbij het bruidspaar werd geconfronteerd met *'het uytwerpen van Glasen, uyttrekken van heyningen en stoepen, afsnijden of omverhalen van Boomen, het plegen van meer ander geweld'*.

Ook de geestelijkheid verhief zijn stem tegen het bederf der zeden, het "Wulpsch Heidendom" van de Vastenavond en vooral tegen de afkeurenswaardige bijeenkomsten van de jeugd. De Apostolisch Vicaris van het bisdom Den Bosch richtte omstreeks 1806 een pastorale brief tot de gelovigen. In deze brief waarschuwde hij voor de *'gevaarlijke bijeenkomsten van ongelijke personen bij dagen, bij avonden en bij nachten om zich over te geven aan alle wereldse vermaken en plaisiren, gemugten en wellusten onder wat naem ook de zelve mogen komen; het zij van Bals, danspartijen, Redouten, Kwansels, Labayen, Spinningen of andere benamingen: vergaderingen in welke de duivel president is'*.

Het Echt-Reglement is niet meer van kracht, de stem van de geestelijkheid is in deze verstomd. Het gebeurt niet meer dat de buurt op een grove manier ingrijpt wanneer zij meent iemand terecht te moeten wijzen. De gebruiken rond ondertrouw en huwelijk zijn verleden tijd geworden.

Het enige wat overbleef, is het losschieten van een bruid. Zelfs dat klein restantje van een rijke boerentraditie kon geen genade vinden in de oren van buurtbewoners en de ogen van de overheid. Niet iedereen was het daarmee eens.....

P. Wiercx

Volkstraditie niet bekeuren

Voor het 'losschieten van de bruid' in Goirle heeft de politie een bekeuring uitgeschreven, zo staat in het Brabants Dagblad van 13 september. Mijn mening hierover is kort en duidelijk: als we zonodig multi-cultureel moeten denken en doen, dan toch zeker de eigen volkstraditie toestaan en het 'losschieten van de bruid' niet verbaliseren. Op dit gebied is Midden-Brabant een unieke relictstreek.

* Informatie vanuit de "directe praktijk" werd mij verschaft door An Brock-v. Rooij, Piet Brock, Joh. Marschall-Brock, Kees Santegoets, Tiest Santegoets, Janus Schellekens, Riet en Toon Vermeer.

* Het ingezonden stuk aan het einde van dit artikel is van de hand van Cees Prinsen, Hilvarenbeek.

* Literatuur:

J. Naaijkens, *Leer me ze kennen....de Brabanders*, Leiden: 1968.

A.v.Oirschot, *Van houen en trouwen*, Heeze 1977.

G. Rooyakkers, *Rituele Repertoires-Volkscultuur in oostelijk Noord-Brabant 1559-1853*, Nijmegen 1994.

Oproep door het Heemarchief.

Onlangs kwam het Heemarchief in bezit van diverse Super 8 films, welke handelen over Goirle.

Het zijn films met geluid. Wij kunnen ze echter niet draaien of vertonen omdat we niet in het bezit zijn van een filmprojector.

Ook zijn deze Super 8 projectoren niet meer te koop.

Daarom vragen we onze leden: hebt U nog ergens een Super 8 projector (liefst met geluid) staan waar U toch niets meer mee doet. Staat hij toch maar ergens op de zolder te wachten tot dat hij wordt weggegooid? Uw Heemkundige kring doet U er een plezier mee. Bel na de middag tussen 14.00 u en 16.00 uur naar het Heemerf, telefoon: 013 - 5348972, of een briefje in de brievenbus van ons Heemerf, Nieuwe Rielseweg 41 - 43. Wij komen hem graag bij U ophalen.

Namens de archiefgroep van de Heemkundige kring,

Joseph Wijdemans.

Rond de Schutsboom

Redactie

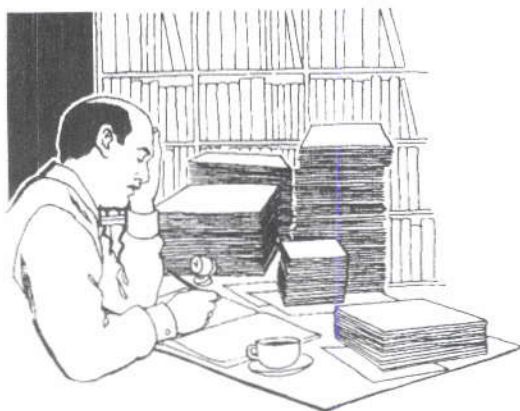
Piet Wiercx

Ad Houtepen

Joseph Wijdemans

Cees de Laat

Aschwin Wijdemans

**HET VERSCHIJNEN VAN DIT PERIODIEK WERD MEDE
MOGELIJK DOOR DE FINANCIËLE BIJDRAGE VAN:**

Juwelier & Edelsmid Paul Hoogendoorn,
Tilburgseweg 41, 5051 AA Goirle tel. 534.54.73

Keurslagerij Kees van Hest,
Tilburgseweg 81, 5051 AB Goirle tel. 534.13.89

Micro - Solutions,
Tilburgseweg 104, 5051 AJ Goirle tel. 534.16.81

Toon van Oosterhout, Kantoorinstallaties,
Parallelweg 8, 5051 HG Goirle tel. 534.51.85

Party Centrum Benelux,
Dorpsstraat 1, 5051 CH Goirle tel. 534.22.72

Poelier J. van Roessel,
Dorpsstraat 63, 5051 CJ Goirle tel. 534.14.84

RaBobank Goirle,
Tilburgseweg 97, 5051 AB Goirle tel. 534.28.31

Schildersbedrijf J.Vekemans B.V.,
Burgm. Rensstraat 40, 5051 CN Goirle tel. 534.66.91

**HET VERSCHIJNEN VAN DIT PERIODIEK WERD MEDE
MOGELIJK DOOR DE FINANCIËLE BIJDRAGE VAN:**

Soeters, boekhandel en antiquariaat,
Kalverstraat 28, 5051 NK Goirle tel. 534.32.45

Gebr. Stokkermans, slopersbedrijf,
Tijvoortsebaan 7, 5051 HJ Goirle tel. 534.25.11 / 534.28.41

P. Walsmits B.V., Taxibedrijf,
Nieuwkerksedijk 6a, 5051 HT Goirle tel. 534.13.40

Fa. C.C.J. Zandbergen & Znn. B.V. Stucadoorsbedrijf,
Emmastraat 26, 5051 LN Goirle tel. 534.25.76 / 534.19.82

* * * * *

* * * *

* * *

* *

*

Dhr. A. Brock
Abcovenseweg 23
5051 PT Goirle